

RAPOR

Suriye'nin Yeniden Yapılanması ve Türkiye Diplomasi, Güvenlik ve Ticaret

Buğra SARI*

Yönetici Özeti

Türkiye'nin Suriye Diplomasisinde Yeni Değerler Dizisi

- Yeni diplomasi dili, yalnızca hükümetler arası ilişkilerinin ötesine geçerek yerel yönetimler, iş dünyası, akademi, sivil toplum ve diaspora gibi çok aktörlü yapıları da içine alan bir etkileşim zemini oluşturmalıdır. Bu çerçevede, Türkiye-Suriye ilişkilerinin yeniden tesisinde üst düzey siyasi temasların yanında toplumsal düzeyde güven inşasına, iktisadi anlamda karşılıklı bağımlılığa ve kültürel etkileşime dayalı derinlemesine bir sürecin tamamlayıcı ve güçlendirici biçimde işletilmesi gereklidir.
- Türkiye'de yaşayan yaklaşık 4 milyon Suriyelinin Türkçe bilmesi ve Türkiye kültürüne aşina olması dolayısıyla, savaş sonrası yeniden yapılanma sürecinde bu kitlenin toplumsal ve ekonomik bir köprü işlevi görme potansiyeli mevcuttur. Bu potansiyelin kullanılması ve buna yönelik toplumsal politikaların üretilmesi ihtiyacı elzem hale gelmiştir.
- Türkiye-Suriye ilişkilerinde Suriyeli misafirler karşılıklı anlayış ve entegrasyonu pekiştiren bir unsura dönüşerek beraberlerinde yeni bir misyonu üretmişlerdir. Mersin başta olmak üzere bölge kentlerinin kurum ve kuruluşlarıyla Suriye'nin imarında aktif görev alması bu misafirlerin Türkiye'deki toplumsal, kültürel ve iktisadi bağlarının yeni dönem Türkiye-Suriye ilişkilerinde olumlu katkılarının öne çıkmasını sağlayacağı kıymetlendirilmektedir.

Suriye'nin Toprak Bütünlüğü ve Egemenliğinde Türkiye'nin Rolü

- Türkiye, Suriye'nin toprak bütünlüğü ve egemenliğinin yeniden tesisi bağlamında sahada somut katkılar sunan ve bu yönde istikrarlı politika geliştiren başat bir bölgesel aktör konumundadır. İsrail ve İran gibi, Suriye'de merkezi idarenin zayıf kalmasını ve ülkenin çok parçalı bir siyasi yapı altında yeniden şekillenmesini önceleyen aktörlerin aksine, Türkiye istikrarlı ve egemen bir Suriye'nin doğuracağı siyasi, ekonomik ve toplumsal faydaları esas alan bir yaklaşım benimsemektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin hem askerî varlığı hem de diplomatik ve siyasal angajmanları yoluyla Suriye'nin üniter yapısını destekleyen görünürlüğünü sürdürmesi önemlidir. Bu önem Suriye'nin iç barışı ve bölgesel güvenlik dengelerinin korunması bakımından stratejik bir gerekliliktir.

* Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

- Türkiye'nin, Suriye devletinin ülke toprakları üzerinde egemenlik ve güç tekeli yeniden tesis etmesine yönelik yürüttüğü askeri, siyasi ve diplomatik faaliyetler, Suriye'nin üniter yapısının korunması açısından stratejik önem taşımaktadır. Bu bağlamda, çekirdek kadrosunu PYD/YPG unsurlarının oluşturduğu Suriye Demokratik Güçleri'nin (SDG), merkezi Suriye ordusu ve devlet kurumlarına entegre edilmesi süreci, devlet egemenliğinin yeniden inşasında kritik bir eştir. Türkiye'nin bu doğrultuda yürüttüğü çok boyutlu baskı ve yönlendirme mekanizmaları, söz konusu aktörlerin ayrılıkçı yapılar yerine ulusal sistemin parçası hâline getirilmesi açısından belirleyici bir işlev görmektedir. Bu süreç, yalnızca Suriye devletinin yeniden konsolidasyonu açısından değil, aynı zamanda Türkiye'nin sınır güvenliği ve bölgesel istikrarı bakımından da çarpan etkisi yaratacak niteliktedir.
- Suriye'nin deniz yetki alanları, ülkenin toprak bütünlüğü ve egemenliğinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Doğu Akdeniz'de keşfedilmesi muhtemel hidrokarbon kaynakları, Suriye'nin savaş sonrası ekonomik toparlanması ve uzun vadeli istikrarı açısından stratejik öneme sahiptir. Ancak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin maksimalist deniz yetki alanı iddiaları, Suriye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan deniz yetki haklarını daraltmakta ve yaklaşık 10.000 km²'lik bir deniz alanıyla sınırlandırmaktadır. Buna karşın, Türkiye ile Suriye arasında imzalanacak olası bir deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşması kapsamında, Suriye'nin yetki alanının %10 artarak 11.104 km²'ye ulaşması mümkündür. Bu artış, Suriye'nin deniz tabanındaki doğal kaynaklara ve stratejik maden rezervlerine erişim kapasitesini önemli ölçüde genişletecek; ülkenin ekonomik egemenliği bakımından da anlamlı bir kazanım sağlayacaktır.
- Mevcut bölgesel ve uluslararası şartların, geleneksel diplomasi yaklaşımlarını aşan daha kapsayıcı ve faydacı bir diyalog biçiminin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Alışkanlıkların terk edilip yeni bir diplomasi dili geliştirilmesi Türkiye'nin Suriye'ye yönelik politikası açısından elzemdir. Geçmişteki konvansiyonel güvenlik odaklı yaklaşımların yerini, çok boyutlu, kapsayıcı ve sivil unsurları merkeze alan yeni bir diplomatik değerler dizisi ile doldurma gerekliliği hâsıdır.

Suriye'nin Yeniden Yapılandırılması ve İmarı

- Suriye'nin yeniden yapılandırılması süreci, yalnızca savaş sonrası fiziki yıkımın onarımıyla sınırlı olmayıp, ülkenin iç savaşa zemin hazırlayan yapısal iktisadi sorunlarını da dikkate alan bütüncül bir yaklaşımı gerektirmektedir. İç savaşı ortaya çıkaran kayırmacı ekonomik düzen, genç işsizliğin yüksekliği, Şam ve Halep merkezli dengesiz kalkınma, tarım sektörünün iklim koşullarına bağlı kırılganlığı gibi temel sorunlar, savaş sürecinde daha da derinleşmiştir. Buna ek olarak, uluslararası yaptırımlar, imalat sektörünün çöküşü, yüksek enflasyon, Suriye lirasının değer kaybı ve nitelikli insan gücünün kitlesel göçle kaybı, ülke ekonomisinde kronik bir çöküşe yol açmıştır. Bu gerçeklikler dikkate alınmadan tasarlanacak yeniden yapılandırma planlarının sürdürülebilirlik şansı oldukça düşüktür. Türkiye'nin bu süreçte üstleneceği rol kapsamında, altyapının yanında ekonomik

kapsayıcılığı, üretim kapasitesinin dengeli restorasyonunu ve yerel kalkınmayı önceleyen politikalar geliştirmesi kritik önem taşımaktadır.

- Türkiye Suriye'nin yeniden yapılanma sürecinde yalnızca coğrafi yakınlığı bulunan bir komşu devlet olarak kendisini tanımlamamalıdır. Türkiye aynı zamanda tarihsel, kültürel ve insani bağlara dayanan çok yönlü ilişkiler ağı dolayısıyla doğal ve meşru bir paydaştır.
- Türkiye'nin Suriye'nin istikrara kavuşmasında ve yeniden yapılandırılmasında üstlenebileceği rollerin siyasal veya ekonomik niteliklerin yanında sosyal dokunun ihyasına yönelik insani sorumlulukları da içermesi gerekmektedir.
- Suriye'nin yeniden inşa sürecinde ortaya çıkacak yaklaşık 400 milyar dolarlık yatırım hacmi ihtiyacı mevcuttur. Bu yatırımlar konut, yol, hastane, enerji altyapısı ve sanayi tesisleri gibi alanları kapsamaktadır. Türk müteahhitlik sektörünün bu alanlarda küresel ölçekte edindiği tecrübeyle Suriye'nin yeniden imarını ve hatta Türkiye ve Suriye'nin ortak geleceğini inşa etme potansiyeli mevcuttur.
- Türkiye'nin Osmanlı döneminden miras kalan Hicaz Demiryolu'nun Suriye topraklarındaki kısmını rehabilite etme yönündeki çabaları, bölgesel ulaşım entegrasyonu ve ekonomik canlanma açısından stratejik önem taşımaktadır. Edirne-İstanbul-Konya-Adana-Halep-Şam hattının yeniden işler hâle gelmesi, hem insan hem mal taşımacılığı açısından Suriye'nin iç ve dış ticaret ağlarına entegrasyonunu kolaylaştıracak; Şam'ın Avrupa'ya kara yolu üzerinden bağlanmasına imkân sağlayacaktır. Benzer şekilde, Suriye'nin güney-kuzey aksını oluşturan M5 karayolu ile doğu-batı yönlü M4 hattının Türkiye tarafından yeniden inşası ve onarımı, ülke genelinde devlet otoritesinin yeniden tesis edilmesi ve bölgesel refahın dengeli şekilde dağıtılması açısından kilit bir rol oynamaktadır. Bu projeler, Türkiye'nin Suriye'nin yeniden yapılandırılmasına yönelik katkısının yalnızca güvenlik ve diplomasiyle sınırlı kalmadığını; altyapı üzerinden kalıcı kalkınma ve bütünleşmeyi de hedeflediğini açık biçimde göstermektedir.

Türkiye-Suriye İkili Ticari İlişkileri

- Türkiye ile Suriye arasındaki ekonomik ilişkiler, yalnızca iki ülke arasındaki ticaretin ötesinde anlam taşımakta; ortak coğrafyanın yeniden inşası ve bölgesel barışın tesisi açısından stratejik bir boyut kazanmaktadır. Bu ilişkiler, ikili düzlemle sınırlı kalmamalı; Ortadoğu'nun istikrarı ve geleceğini şekillendirecek çok katmanlı bir çerçevede değerlendirilmelidir. Türkiye'nin Suriye ile olan ilişkilerini bölgesel bağlamda ele alması, Türk dış politikasının bölgesel vizyonunu güçlendiren temel sütunlardan biri olarak öne çıkmaktadır.
- 2025 yılı Ocak ayında Türkiye'nin Suriye'ye ihracatı, bir önceki yılın aynı dönemine göre %35,5 oranında artarak 219 milyon dolara yükselmiştir. Bu artışta, Suriye'nin kuzey bölgelerine yönelik sevkiyatların yoğunlaşması ile yeni yönetimle birlikte ticari ilişkilerde sağlanan iyileşmeler ve gümrük düzenlemelerinin etkisi belirleyici olmuştur.

Sektörel düzeyde bakıldığında; un ihracatı %41 artarak 32 bin tona ulaşmış, Aralık 2024 itibarıyla hububat, bakliyat ve yağlı tohumlar ihracatı yıllık bazda %73 artış göstermiştir. Temel gıda ürünlerinin yanı sıra sanayi ve inşaat temelli kalemlerde de kayda değer yükselişler gözlemlenmiştir. Özellikle makine sektörü %244, çimento-cam-seramik sektörü %92, metal sektörü ise %73 oranında artış göstermiştir. Ayrıca, yaş meyve ve sebze ihracatı %98 artışla 20 milyon dolara ulaşarak dikkat çekmiştir. Bu veriler, Türkiye'nin Suriye'nin yeniden yapılandırma sürecinde hem gıda hem de sanayi-temelli alanlarda güçlü bir ticaret ortağı hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

- Bölgedeki yatırım ortamının sürdürülebilirliği açısından en kritik başlıklardan birisi 'güven' olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut finansal altyapının kırılabilirlik ve ödeme sistemlerindeki istikrarsızlık yatırımcıları tedirgin etmektedir. Bankacılık kanallarının kapalı olması, mal bedellerinin transferinde yaşanan zorluklar ve vadeli ödeme güvenliklerinin eksikliği gibi faktörlerin çözüm bekleyen öncelikli sorunlar arasındadır. Bu çerçevede önerilen önlemler arasında:

- Türk Eximbank'ın bölgeye yönelik kredi ve sigorta desteklerini yeniden aktifleştirmesi,
- TMO gibi kamu kuruluşları aracılığıyla mal mukabili ya da takas (barter) temelli ticaret modellerinin geliştirilmesi,
- Suriye'ye özgü güvenli ödeme platformlarının ve ticari sigorta mekanizmalarının kurgulanması yer almaktadır

Mersin Kenti ve Türkiye-Suriye İlişkileri

- Mersin, yalnızca Türkiye'nin değil, aynı zamanda Levant bölgesinin tamamının lojistik merkezi olma potansiyeline sahiptir. Serbest bölgesi sayesinde dikkate değer bir üretim ve sevkiyat kapasitesine sahip olan Mersin, organize sanayi bölgeleri aracılığıyla inşaat, tarım makineleri ve gıda sanayi gibi alanlarda uzmanlaşmış bir üretim altyapısı sunmaktadır. Bu yapısal imkânlar, Mersin'i Suriye'nin yeniden inşa sürecinde başat bir dağıtım ve tedarik merkezi konumuna taşıyabilecek niteliktedir.

- Türkiye'nin en büyük çok amaçlı limanı olan Mersin Uluslararası Limanı (MIP), konteyner, genel kargo, proje kargo, Ro-Ro, kuru ve sıvı dökme yük ile yolcu taşımacılığı dâhil olmak üzere farklı kargo türlerine entegre hizmet sunabilen nadir limanlardan biridir. 21 rıhtıma sahip liman, büyüklüklerine göre aynı anda yaklaşık 30 gemiye hizmet verebilmekte, yılda 30 milyon tonun üzerinde yük elleçlenmektedir. Ayrıca, kapasite artırımı kapsamında yürütülen projelerle konteyner elleçleme kapasitesinin 3,6 milyon TEU'ya çıkarılması hedeflenmektedir. Mersin Limanı, sadece Türkiye sınırları içinde kalmayan bir öneme sahip olup, aynı zamanda Levant ve Orta Doğu coğrafyasının başlıca lojistik dağıtım ve tedarik merkezlerinden biri olma yönünde güçlü bir potansiyel

taşımaktadır. Bu Türkiye-Suriye ticari ilişkileri için bir merkez olma kabiliyetini ortaya koymaktadır.

- Mersin'in, 2013 sonrası yoğunlaşan göç hareketleri neticesinde önemli miktarda Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Şehrin hoşgörü temelli toplumsal yapısı ile geçmişten gelen göç deneyimi sayesinde bu süreci görece daha başarılı bir şekilde yönetmiştir. Suriyeli misafirlerin işgücü piyasasına ve sosyal yaşama entegrasyonunun Mersin'de istikrarlı bir biçimde sürdürülmüş; bölge iş dünyası bu entegrasyon sürecini istihdam, ihracat ve ticaret bakımından bir kalkınma ivmesine dönüştürmüştür. Mersin kenti bu bakımdan Suriyeli misafirlerin entegrasyonu ve toplumun kalkınmasında fayda haline gelmesinde örnek bir süreci ifade etmektedir.

Giriş

2011 yılında patlak veren Suriye iç savaşı, aradan geçen 13 yıl içerisinde ülkeyi ekonomik, toplumsal ve siyasal açıdan derin bir yıkıma sürüklemiştir. Silahlı çatışmaların ve yaygın şiddetin yol açtığı insani maliyet son derece ağır olmuştur. 2022 yılı sonu itibarıyla, savaşın doğrudan ve dolaylı etkileri nedeniyle 600.000'in üzerinde kişinin hayatını kaybettiği rapor edilmiştir.¹ Bununla birlikte, ülke nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan yaklaşık 14 milyon kişi, zorla yerinden edilmiştir. Bu grubun 6,7 milyonu ülke dışına çıkarak mülteci statüsüne geçmiş; 7,4 milyonu aşkın kişi ise ülke sınırları içerisinde farklı bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır.² Savaşın yarattığı fiziksel tahribat da son derece kapsamlıdır. Mevcut tahminlere göre, ülke genelindeki konut stokunun yaklaşık %17'si tamamen ya da kısmen yıkılmıştır. Altyapıya verilen zararın mali boyutu ise 118 milyar Amerikan doları seviyesine ulaşmıştır.³ Bu durum, barınma, ulaşım, sağlık ve enerji gibi temel kamu hizmetlerinin ciddi ölçüde aksamasına neden olmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayımlanan değerlendirme raporlarına göre, Suriye'nin savaş sonrası yeniden inşa süreci için ihtiyaç duyulan toplam finansmanın 400 milyar Amerikan dolarını aşması öngörülmektedir.⁴ Bu rakam, ülkenin mevcut kaynaklarıyla karşılanması mümkün olmayan bir yükü işaret etmektedir ve kapsamlı bir uluslararası destek mekanizmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ekonomik yıkım yalnızca altyapı ve üretim tesisleriyle sınırlı kalmamış, makroekonomik göstergeler üzerinde de derin etkiler yaratmıştır. Dünya Bankası'nın yayımladığı veriler, çatışmaların etkisiyle Suriye'nin petrol dışı ekonomisinin yaklaşık yarı yarıya küçüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, 2021 yılı itibarıyla Suriye'nin gayri safi yurtiçi hasılası, 2010 yılına kıyasla %54 oranında azalmıştır.⁵ Bu keskin düşüş, savaşın üretim, istihdam ve gelir düzeyleri üzerindeki yıkıcı etkilerini çarpıcı biçimde gözler önüne sermektedir. Bu kapsamlı insani ve ekonomik çöküş, yalnızca Suriye'nin iç dinamiklerini değil, aynı zamanda bölge ülkeleri ile uluslararası toplumun güvenlik, istikrar ve insani sorumluluk perspektiflerinden kaynaklanan çıkarlarını da doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla, Suriye krizi, küresel düzeyde aciliyet arz eden bir yeniden yapılanma gündemini zorunlu kılmaktadır.

¹ "Total death toll | Over 606,000 people killed across Syria since the beginning of the "Syrian Revolution", including 495,000 documented by SOHR," *Syrian Observatory for Human Rights*, 1 Mart 2022, <https://www.syriahr.com/en/217360/>.

² "Syria Refugee Crisis Explained," *USA for UNHCR*, <https://www.unrefugees.org/news/syria-refugee-crisis-explained/>.

³ "Suriye'nin Yeniden İnşasının Maliyeti Belli Oldu," *NTV*, erişim 10 Haziran 2025, <https://www.ntv.com.tr/galeri/ntvpara/suriyenin-yeniden-insasinin-maliyeti-belli-oldu,kIWWBethq0iV-HsaztTNug/IXBZKNkMSE2mcn43BG5dvw>.

⁴ Rabia Ali, "Stars Appear Aligned": Experts See Syria on Road to Economic Revival," *Anadolu Agency*, 27 Mayıs 2025, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/-stars-appear-aligned-experts-see-syria-on-road-to-economic-revival/3580914>.

⁵ Ibid.

Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaş, sadece bu ülkenin iç yapısını değil, aynı zamanda bölge ülkelerinin güvenlik, demografi ve dış politika parametrelerini de derinden etkilemiştir. Bu süreçte coğrafi komşuluk, derin tarihi bağlar ve yoğun sınır geçişkenliği nedeniyle Türkiye krizden en fazla etkilenen ülkelerin başında gelmiştir. Hem çatışmaların doğrudan güvenlik yansımalarıyla hem de savaşın yol açtığı büyük ölçekli zorunlu göç dalgasıyla karşı karşıya kalan Türkiye, on yılı aşkın süredir krizin merkezinde yer almaktadır. Türkiye, iç savaşın ilk dönemlerinden itibaren, Esad rejiminin sert askeri müdahalelerinden ve DAESH gibi radikal örgütlerin yükselişinden kaçan milyonlarca Suriyeliye sınırlarını açarak, küresel mülteci rejimi açısından örnek teşkil eden bir insani politika izlemiştir. Bu çerçevede Türkiye uzun yıllar boyunca dünyadaki en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir. Nitekim 2022 yılı itibarıyla Türkiye’de resmî olarak kayıt altına alınmış 3,7 milyonun üzerinde Suriyeli mülteci bulunmaktaydı.⁶ Bu rakam, sadece Türkiye’nin kapasitesini değil, aynı zamanda uluslararası toplumun yük paylaşımı konusunda yaşadığı yetersizlikleri de gözler önüne sermektedir.

Ancak krizin dinamiklerinde 2024 yılı sonu itibarıyla dikkat çekici bir kırılma yaşanmıştır. 8 Aralık 2024 tarihinde uzun yıllar boyunca iktidarda kalan ve Suriye iç savaşının baş aktörü konumunda bulunan Beşşar Esad rejimi çökmüş, Esad ülkeyi terk etmiş ve Suriye’de yeni bir siyasi geçiş süreci başlamıştır. Bu gelişme, savaşın fiilen sona erdiğine ve ülkede yeni bir dönem açıldığına işaret etmektedir. Rejimin çöküşü, yıllar süren çatışma ve istikrarsızlıktan sonra nispi bir güvenlik ve istikrar ortamının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle ülkenin kuzeyinde ve batısında, geçici yönetime bağlı yapılarla birlikte daha güvenli alanlar oluşturulmuş; altyapı, kamu hizmetleri ve temel ihtiyaçlara erişim konularında kayda değer gelişmeler yaşanmıştır.

Bu yeni dönemin en önemli yansımalarından biri ise, savaş boyunca ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin gönüllü geri dönüş sürecinin hız kazanması olmuştur. 2025 yılının başından itibaren, Suriyeli mültecilerin kitlesel geri dönüşünde dikkat çekici bir artış yaşanmış, yılın ilk ayları itibarıyla bir milyonu aşkın Suriyeli’nin ülkesine döndüğü uluslararası kaynaklarca rapor edilmiştir.⁷ Bu doğrultuda, Suriye’deki göreceli istikrarın ve uluslararası destekli yeniden yapılanma çabalarının, mültecilerin geri dönüş motivasyonunu artırdığı görülmektedir. Türkiye özelinde de benzer bir eğilim dikkat çekmektedir. Özellikle güvenli bölgelerdeki koşulların iyileşmesi ve geçici yerel yönetimlerin kurumsallaşma yönünde attığı adımlar, gönüllü geri dönüşleri hızlandırıcı bir etki yaratmıştır. 9 Aralık 2024 ile 2025 yılı Mayıs ayı arasında sadece Türkiye’den Suriye’ye 250 bine yakın geçici koruma statüsündeki Suriyelinin gönüllü olarak geri döndüğü bildirilmektedir.⁸

⁶ “Syria Regional Refugee Response Türkiye,” *UNHCR Operational Data Portal*, <https://data.unhcr.org/en/situations/syria/location/113>

⁷ “2025’in Başından Bu Yana Bir Milyon Mülteci Suriye’ye Geri Döndü,” *Euronews Türkçe*, 24 Mart 2025, <https://tr.euronews.com/2025/03/24/2025in-basindan-bu-yana-bir-milyon-multeci-suriyeye-geri-dondu>.

⁸ “Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin sayısında son dönemde nasıl bir değişim yaşandı?,” *BBC Türkçe*, 30 Mayıs 2025, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c0j7ex3ndl3o>.

Bu süreçte Türkiye, hem geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin barınma politikalarını yeniden değerlendirme sürecine girmiş, hem de sınır ötesi insani yardım, altyapı desteği ve yerel kapasite inşası gibi alanlarda Suriye'nin kuzeyine yönelik katkılarını artırmıştır. Geri dönüşlerin sürdürülebilirliği yalnızca güvenliğin sağlanmasıyla değil, aynı zamanda eğitim, sağlık, geçim kaynakları ve konut gibi alanlardaki yerel bütünleşme kapasitesinin artırılmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, Türkiye'nin rolü yalnızca bir barınma ülkesi olarak değil, aynı zamanda yeniden yapılanma sürecinin öncü aktörlerinden biri olarak da yeniden tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Suriye krizindeki konumu salt insani yardımlarla sınırlı olmayan çok boyutlu bir dış politika yaklaşımına işaret etmektedir. Hem güvenlik endişeleri hem de bölgesel istikrar hedefleri doğrultusunda, Türkiye'nin Suriye'deki geçiş sürecine katkısı, diplomatik, lojistik ve kalkınma temelli stratejilerin bileşkesinden oluşmaktadır.

Dolayısıyla, Suriye'nin yeniden inşa süreci hem bölgesel barışın tesisi hem de Türkiye-Suriye ilişkilerinin normalleşmesi açısından stratejik bir fırsata dönüşmüştür. Savaşın sona ermesiyle birlikte Suriye'de ortaya çıkan yeni dönem, Türkiye açısından güney sınırlarında kalıcı güvenliğin sağlanması, uzun süredir ülke sınırları içinde barınan milyonlarca sığınmacıya yönelik çözüm yollarının geliştirilmesi ve komşu ülkenin yeniden yapılanma sürecine katılım yoluyla ekonomik fayda elde edilmesi gibi çeşitli imkânlar sunmaktadır.. Bununla birlikte, rejim değişikliğinin ardından Suriye'nin özgürlükçü ve demokratik bir siyasal yapıya kavuşması hâlinde, bu sürecin en büyük kazananı hiç kuşkusuz uzun yıllardır savaşın yıkıcı etkilerine maruz kalan Suriye halkı olacaktır.

Bu çerçevede, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı ve ilgili kurumlar, Suriye'nin yeniden yapılandırılmasına yönelik sürece aktif katkı sağlamaya yönelik hazırlıklarını sürdürmektedir. Nisan 2025'te yaptığı bir açıklamada Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'de hâlihazırda geçici koruma statüsüne sahip 2 milyon 768 bin Suriyelinin bulunduğunu, toplam göçmen nüfusunun ise 4 milyonu aştığını belirtmiş ve ülkeye entegre olmuş, ekonomik hayata katkı sunan sığınmacılar için daha rasyonel politikaların geliştirilmesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır.⁹ Erdoğan aynı zamanda ülkedeki istikrarın artmasıyla birlikte geri dönüş süreçlerinin ivme kazandığını ifade etmiş; Suriye'de yürütülen briket ev projeleri başta olmak üzere çeşitli uygulamalarla gönüllü geri dönüşlerin devam edeceğini kamuoyuyla paylaşmıştır.¹⁰ Nitekim, henüz rejim değişikliği gerçekleşmeden önce, Türkiye tarafından Mayıs 2023'te başlatılan konut projeleri kapsamında Suriye'nin kuzeyinde 1 milyon mülteciyi barındırabilecek yerleşim alanlarının temelleri atılmış ve bu doğrultuda kalıcı geri dönüşlerin altyapısı oluşturulmaya başlanmıştır.¹¹

⁹ “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Kaçak Göçle ve Göçmen Kaçakçılarıyla Mücadeleyi İhmal Etmiyoruz,” *Anadolu Ajansı*, 28 Nisan 2025, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-kacak-gocle-ve-gocmen-kacakcilarıyla-mucadeleyi-ihmal-etmiyoruz/3550408>.

¹⁰ “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkiye'nin oluşturduğu güvenli bölgelere yaklaşık 500 bin Suriyeli geri dönüş yapmıştır,” *Anadolu Ajansı*, 3 Mayıs 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-turkiyenin-olusturdugu-guvenli-bolgelere-yaklasik-500-bin-suriyeli-geri-donus-yapmistir/2578587>.

¹¹ Ibid.

Öte yandan, Suriye'ye komşu bir bölgede yer alan stratejik liman kenti Mersin, bu yeni dönemde önemli bir rol üstlenme potansiyeliyle ön plana çıkmaktadır. Doğu Akdeniz'in önde gelen ticaret merkezlerinden birisi olan Mersin, Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılan ticari geçidi niteliğindedir. Türkiye'nin önemli bir limanı olan Mersin Limanı, sahip olduğu taşımacılık kapasitesi ve lojistik olanakları sayesinde Suriye'nin yeniden yapılandırılmasında kritik bir ticaret ve dağıtım merkezi işlevi görecektir. Nitekim 2024 yılında Mersin Serbest Bölgesi'nde 3,7 milyar dolarlık dış ticaret hacmi kaydedilmiş; bölgede faaliyet gösteren 324 firmanın ürettiği ürünler çerçevesinde Suriye, en fazla ihracat yapılan ilk beş ülke arasında yer almıştır.¹² Coğrafi yakınlık doğrultusunda Mersin, Suriye'nin deniz ticaretinin ve tedarik zincirlerinin yeniden tesis edilmesinde bir lojistik merkez konumuna gelebilir. Bu kapsamda zaten Nisan 2025'te on yıl aranın ardından Mersin ile Suriye'nin Tartus Limanı arasında düzenli Ro-Ro (Roll-on/Roll-off) seferleri başlatılmıştır. Haftada üç kez gerçekleştirilen bu seferlerle, yaklaşık 140 deniz mili mesafe 10-11 saatlik bir sürede kat edilmekte; böylece kara taşımacılığına kıyasla daha ekonomik ve çevre dostu bir alternatif sunulmaktadır.¹³ Söz konusu gelişme, Türkiye ile Suriye arasında yeniden tesis edilmesi hedeflenen lojistik bağlantıların somutlaştırılması açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. İlerleyen süreçte, Mersin ile Suriye'nin Lazkiye ve Tartus limanları arasındaki işbirliğinin derinleşmesi ve bu güzergâh üzerinden Ürdün ile Körfez ülkelerine uzanan bir deniz ticaret hattının oluşturulması da olasılık dâhilindedir. Öte yandan, Mersin ve çevresinde önemli sayıda Suriyeli sığınmacının ikamet ettiği bilinmektedir. Bu bireylerin bir kısmı geri dönmeyi planlarken bir kısmı ise Türkiye'de kalıcı olarak yaşamını sürdürmeyi tercih etmektedir. Bu durum, Mersin'i yalnızca ticaret ve lojistik açısından değil, aynı zamanda toplumsal uyum politikaları bakımından da Suriye ile ilişkilerde özel bir konuma yerleştirmektedir.

Tüm bu gelişmeler ışığında, Ulusal Stratejiler ve Politikalar Üretme Merkezi (USPUM) tarafından 28 Mayıs 2025 tarihinde Mersin'de "Suriye'nin Yeniden Yapılanmasında Diplomasi, Güvenlik ve Ticaret" başlıklı kapsamlı bir zirve gerçekleştirilmiştir. Elinizdeki rapor, Türkiye-Suriye ilişkilerine dair genel bir akademik bakış temelinde zirvede sunulan analiz ve değerlendirmelerden de yararlanılarak hazırlanmıştır. Bu doğrultuda raporda, Suriye'nin yeniden inşasına ilişkin başlıklar çok boyutlu bir bakış açısıyla sistematik biçimde analiz edilmiştir.

Türkiye'nin Suriye Diplomasisinde Yeni Değerler Dizisi

Suriye Krizinin başlangıcından itibaren Türkiye'nin dış politikasında izlediği diplomatik hat, 2011'de Arap Baharı'nın etkisiyle başlayan iç savaş süreciyle birlikte ciddi dönüşümler geçirmiştir. 2011–2016 yılları arasında Ankara, Esad rejimini meşruiyetini yitirmiş bir aktör olarak değerlendirmiş ve muhalif gruplara açık biçimde destek sunmuştur; bu dönemde

¹² "Mersin Serbest Bölgesi yıllık ticaret hacmini korudu," *Anadolu Ajansı*, 29 Ocak 2025, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/mersin-serbest-bolgesi-yillik-ticaret-hacmini-korudu/3465250>.

¹³ "Dolphin Denizcilik'ten Türkiye-Suriye Hattı," *Deniz Haber Ajansı*, 16 Mayıs 2025, <https://www.denizhaber.net/dolphin-denizcilikten-turkiye-suriye-hatti-haber-120117.htm>.

Türkiye'nin önceliği rejim değişiminin sağlanması ve insani krizin sona erdirilmesi yönünde olmuştur. Ancak savaşın uzaması ve sahadaki güç dengelerinin giderek daha karmaşık bir hâl alması, Türkiye'nin dış politika önceliklerinde de değişime yol açmıştır. 2016 sonrası dönemde Türkiye, Suriye politikasını ağırlıklı olarak değişen tehdit algılarına göre yeniden şekillendirmeye başlamış; iç savaşın yol açtığı terör tehdidi ve kitlesel göç gibi güvenlik odaklı meseleler ön plana çıkarken, ABD'nin PKK'nın Suriye'deki uzantısı PYD/YPG'ye yönelik desteği ile Rusya ve İran'ın sahadaki etkinliği Türkiye'yi daha pragmatik ve çok yönlü bir diplomasi izlemeye yöneltmiştir.

Bu çerçevede, 2016'dan itibaren Türkiye bir yandan sınır güvenliğini sağlamak amacıyla Fırat Kalkanı (2016), Zeytin Dalı (2018) ve Barış Pınarı (2019) gibi sınır ötesi askerî harekâtlarla Suriye'nin kuzeyinde fiilî kontrol bölgeleri oluşturmuş; diğer yandan ise Rusya ve İran'la birlikte yürütülen Astana süreci gibi çok taraflı diplomatik platformlara katılım sağlamıştır. Astana süreci, sahada çatışmasızlık bölgeleri oluşturarak siyasi çözümün önünü açmayı amaçlamış ve Türkiye bu süreçte garantör ülkelerden biri olarak önemli bir rol üstlenmiştir. Ancak 2020 yılında İdlib'de Türk Silahlı Kuvvetleri ile rejim güçleri arasında yaşanan çatışmalar, Türkiye ile Suriye rejimi arasındaki gerilimin sürdüğüne işaret etmiş; bu noktada Ankara, Moskova ile sağladığı mutabakatlarla durumu kontrol altında tutmayı tercih etmiştir.¹⁴

Aralık 2024'te meydana gelen hızlı siyasi gelişmeler, Suriye'deki güç dengelerini köklü biçimde değiştirmiştir. Esad rejiminin devrilmesiyle birlikte Türkiye'nin muhatabı, muhalefetin öncülük ettiği yeni yönetim olmuştur. Bu yeni tablo karşısında Ankara, yıllardır desteklediği Suriyeli muhalif aktörlerin yönetime gelmesini fırsat olarak değerlendirerek, Suriye'ye yönelik diplomatik yaklaşımını 'rejim değişikliği' ekseninden 'devlet inşası', 'ikili işbirliği' ve 'karşılıklı bağımlılık' eksenine kaydırmıştır. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan, yaptığı bir kabine açıklamasında Suriye'de devrim süreciyle yeni bir döneme girildiğini ilan etmiş ve Türkiye'nin komşu ülkedeki istikrarın tesisi yönündeki her türlü çabayı destekleyeceğini ifade etmiştir.¹⁵ Erdoğan'ın, "Suriye'de artık siyasi ve diplomatik olarak yeni bir gerçeklik vardır. Suriye, tüm etnik, mezhebi ve dini unsurlarıyla Suriyelilerindir" şeklindeki açıklaması, Türkiye'nin bu yeni dönemde halk iradesine vurgu yapan bir söylem benimsediğini ortaya koymaktadır.¹⁶

Bunların ışığında Türkiye'nin, Suriye politikasında 'yeni bir diplomatik değerler dizisi' inşa etme gerekliliğiyle karşı karşıya olduğunu söylemek mümkündür. Bu yeni yaklaşımla birlikte, geçmişte baskın olan tek yönlü güvenlik merkezli anlayışın yerine, çok boyutlu ve kapsayıcı bir diplomatik söylemin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Ankara'nın dış politika öncelikleri artık yalnızca üst düzey devlet aktörleriyle yürütülen resmi temaslara sınırlı kalmamakta;

¹⁴ Andrew Roth, "Russia and Turkey Agree Ceasefire in Syria's Idlib Province," *The Guardian*, 5 Mart 2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/05/russia-and-turkey-agree-ceasefire-in-syrias-idlib-province>.

¹⁵ "Erdoğan reiterates Turkish support for Syria's territorial integrity," *Euronews*, 7 Ocak 2025, <https://www.euronews.com/2025/01/07/erdogan-reiterates-turkish-support-for-syrias-territorial-integrity>

¹⁶ "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Suriye, Tüm Unsurlarıyla Suriyelilerindir," *TRT Haber*, 7 Aralık 2024, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-suriye-tum-unsurlariyla-suriyelilerindir-890899.html>.

bunun yerine, çok aktörlü bir etkileşim zemininin oluşturulmasına ağırlık verilmektedir. Bu çerçevede diplomasi, yalnızca dışişleri bürokrasisinin ve siyasi liderliğin uhdesinde yürütülen bir faaliyet olarak değil; yerel yönetimler, iş çevreleri, akademik kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve diaspora gibi çok sayıda toplumsal paydaşın katılımını içeren bütüncül bir süreç olarak tasavvur edilmektedir

Türkiye'de ikamet eden milyonlarca Suriyeli sığınmacı da bu bağlamda, iki toplum arasında karşılıklı anlayış ve etkileşimi kolaylaştıracak sosyo-kültürel bir köprü işlevi görebilecek potansiyel bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Yaklaşık dört milyon Suriyelinin önemli bir bölümü Türkçe öğrenmiş, Türkiye'nin toplumsal yapısına ve iş yaşamına uyum sağlamıştır. Bu demografik yapı, savaş sonrası Suriye'nin yeniden inşasında toplumsal ve ekonomik bağlamda işlevsel bir aracı aktör olma potansiyeli taşımaktadır. Yeni dış politika anlayışı uyarınca, bu potansiyelin etkin biçimde değerlendirilmesi gerektiği gibi, sığınmacılara yönelik geliştirilecek politikaların hem Türkiye'de toplumsal uyumu güçlendirecek hem de geri dönüş sürecinde Suriye'nin kalkınmasına katkı sunacak şekilde yapılandırılması zorunlu görülmektedir.

Yeni dönemde Türkiye'nin diplomatik söyleminde öne çıkan bir diğer temel unsur ise 'güven inşası' ve 'karşılıklı bağımlılık' bakış açısıdır. Ankara, Türkiye-Suriye ilişkilerinin normalleşmesinin yalnızca iki ülke bakımından değil, aynı zamanda daha geniş ölçekte bölgesel barış ve istikrar açısından da önemli kazanımlar yaratacağını savunmaktadır. Bu doğrultuda, toplumlar arası güvenin yeniden tesisi amacıyla kültürel değişim programları, eğitim iş birlikleri ve medya aracılığıyla pozitif bir kamusal söylem oluşturulması gibi araçlarla karşılıklı anlayışı artıracak girişimler teşvik edilmektedir. Ekonomik işbirlikleri bağlamında ise karşılıklı bağımlılığı artırıcı girişimler önem kazanmaktadır. Sınır ticaretinin yeniden canlandırılması, ortak yatırım projelerinin geliştirilmesi ve enerji ile iletişim altyapılarının entegrasyonu gibi uygulamalar, hem güven inşasına katkı sağlamakta hem de somut ekonomik faydalar üretmektedir. Bu yaklaşım, diplomasiyi yalnızca krizleri yönetmeye yönelik geçici bir araç olarak değil, uzun erimli iş birliklerinin ve kurumsallaşmış ortaklıkların tesisine yönelik sürdürülebilir bir süreç olarak ele almaktadır.

Dolayısıyla bu yeni süreçte Türkiye'nin Suriye politikası üç temel sütun üzerine inşa edilmektedir: ilki, yeni Suriye yönetiminin uluslararası toplum nezdinde tanınırlığını güçlendirmek; ikincisi, Arap Birliği başta olmak üzere bölgesel aktörlerle Suriye'nin diplomatik entegrasyonunu desteklemek; üçüncüsü ise yeniden inşa sürecinde aktif rol alarak hem insani hem de stratejik çıkarlar doğrultusunda katkı sunmaktır. 2023 yılında Arap dünyasının Esad rejimini yeniden tanıma yönünde attığı adımlara mesafeli yaklaşan Türkiye, günümüzde yeni yönetimin bölgesel tecritten çıkmasını kendi çıkarlarıyla uyumlu görmektedir. Bu kapsamda Ankara, Suriye'nin kalkınma sürecine destek vererek hem güvenlik hem de siyasi istikrar açısından önemli bir işbirliği zeminine yönelmiştir. Ayrıca Ankara, geçmişte Suriye muhalefetine verdiği destek nedeniyle, yeni dönemde ülkenin yeniden yapılanmasında kendisini doğal ortak konumunda değerlendirilmektedir. Uluslararası analizlerde de

Türkiye'nin, Suriye'nin geleceğini şekillendiren başat aktörlerden biri hâline geldiği yönünde değerlendirmelere sıkça yer verilmektedir.¹⁷

Türkiye'nin bu yeni diplomatik yaklaşımı, hem iç dinamiklerin hem de dış konjonktürün etkisiyle şekillenmektedir. İçeride, Suriyeli mültecilerin durumu ve sınır hattındaki güvenlik sorunları kamuoyunun ve siyasetin temel gündem maddeleri arasında yer almaktadır. Özellikle mülteci meselesi, toplumsal baskının artmasına neden olmuş; bu durum, 2023 seçimlerinin ardından iktidarın Suriyelilerin gönüllü geri dönüşünü sağlamak üzere Suriye ile yeni anlaşma zemini aramasına yol açmıştır.¹⁸ Yeni yönetimin göreve gelmesiyle birlikte Türkiye, mültecilerin dönüşü açısından güvenli bir ortamın oluşacağı yönünde beklenti içerisine girmiştir. Öte yandan, PKK/PYD varlığının sona erdirilmesi Türkiye açısından ulusal güvenliğin vazgeçilmez önceliğidir. Ankara, bu konuda eski rejim döneminde elde edilemeyen ilerlemelerin, yeni yönetimle sağlanabileceği yönünde umut taşımaktadır. Nitekim Mart 2025'te, Suriye'nin kuzeydoğusunda faaliyet gösteren PYD'nin silahlı kanadı YPG'nin çekirdeğini oluşturduğu Suriye Demokratik Güçleri (SDG) ile yeni Şam yönetimi arasında yerel yönetimlerin ve güvenlik birimlerinin merkezi otoriteye entegre edilmesi yönünde bir uzlaşya varıldığı ve bu durumun Türkiye tarafından olumlu karşılandığı basına yansımıştır.¹⁹ Bu gelişme, Türkiye'nin Suriye'de ayrılıkçı yapılara karşı diplomatik alanda da mücadele yürüteceğinin sinyalini vermektedir.

Dış dinamikler bağlamında değerlendirildiğinde, Esad rejiminin devrilmesiyle sonuçlanan süreç, Suriye'deki bölgesel güç dengelerini de kökten değiştirmiştir. İran, uzun süre desteklediği rejimin çökmesiyle birlikte Suriye'deki etkisini yitirmeye başlamış; Rusya ise Ukrayna'daki savaş nedeniyle Suriye sahasına yeterli düzeyde odaklanmakta zorlanmıştır.²⁰ Bu koşullar altında Türkiye, Suriye'de doğan otorite boşluğunu sorumlu bir şekilde doldurabilecek aktör olarak öne çıkmıştır. Ankara, hem Batılı ülkelerle hem de Rusya ve İran gibi bölgesel aktörlerle dengeli ilişkiler yürüterek çok taraflı bir diplomasi stratejisi benimsemiştir. Özellikle ABD ile geçmişte yaşanan YPG'ye destek gibi meselelerdeki görüş ayrılıklarını yeni konjonktürde azaltmak hedeflenmektedir. Washington yönetimi, Esad sonrası

¹⁷ Galip Dalay, "Turkey Has Emerged as a Winner in Syria but Must Now Use Its Influence to Help Build Peace," *Chatham House*, 13 Aralık 2024, <https://www.chathamhouse.org/2024/12/turkey-has-emerged-winner-syria-must-now-use-its-influence-help-build-peace>.

¹⁸ Evren Balta, "Normalizing Transactionalism: Turkish Foreign Policy After the 2023 Elections," *Middle East Institute*, 9 Temmuz 2024, <https://mei.edu/publications/normalizing-transactionalism-turkish-foreign-policy-after-2023-elections>.

¹⁹ "Turkey Cautiously Optimistic about Syrian Deal with Kurdish Forces," *Al Arabiya English*, 11 Mart 2025, <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2025/03/11/turkey-cautiously-optimistic-about-syrian-deal-with-kurdish-forces>.

²⁰ "How Assad's army collapsed in Syria: demoralised conscripts, absent allies," *Reuters*, 12 Aralık, 2024, <https://www.reuters.com/world/middle-east/demoralised-abandoned-by-allies-why-assads-army-failed-fight-syria-2024-12-12/>.

dönemde Türkiye’yi Suriye’de istikrarın sağlanmasında kilit bir ortak olarak görmeye başlamış ve Ankara-Washington işbirliğinin kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır.²¹

Öneriler

- **Yeni Yönetimin Tanınması ve Entegrasyonu:** Türkiye, Suriye’deki yeni yönetimin uluslararası tanınma sürecine aktif destek vermelidir. BM ve Arap Birliği nezdinde diplomatik girişimlerle yeni hükümetin meşruiyetinin pekişmesi sağlanabilir. Özellikle tereddütlü Avrupa ülkeleriyle diyalog kurularak, Suriye’ye uygulanan ve artık hedefi kalmayan yaptırımların kaldırılması için zemin hazırlanmalıdır.
- **Yüksek Düzeyli İkili Temaslar:** Ankara ile Şam arasında üst düzey temaslar (dışişleri bakanları, hatta liderler düzeyinde) tesis edilerek güven artırıcı adımlar atılmalıdır. Güvenlik, mülteciler, ekonomi gibi kritik çalışma grupları oluşturularak somut yol haritaları belirlenebilir. Bu sayede geçmişteki güvensizlik ortamı aşılanacak ve işbirliği kurumsallaşacaktır.
- **Çok Taraflı Diplomasi ve Arabuluculuk:** Türkiye, Astana formatı gibi daha önceki çok taraflı mekanizmaları yeni şartlara uyarlayarak sürdürmelidir. Rusya, İran, ABD, AB ve bölge ülkelerini kapsayan yeni bir ‘Suriye Temas Grubu’ oluşturulması yönünde inisiyatif alarak, tüm paydaşların yeniden imar ve barış sürecine katkısını koordine edebilir. Aynı zamanda Türkiye, Suriye’nin komşuları (Ürdün, Irak, Lübnan) ile de istişare mekanizmaları kurarak sınır ötesi sorunları (mülteci akını, terörizm, kaçakçılık) bölgesel işbirliği ile çözmeye yönelik diplomasi geliştirmelidir.
- **Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç:** Yeni dönemde Türkiye’nin Suriye halkına yönelik yumuşak güç unsurlarını kullanması da önemlidir. Kültürel etkileşim, eğitim ve insani yardım alanlarında programlar yürütülerek Türkiye ile Suriye toplumları arasındaki bağlar güçlendirilmelidir. Özellikle Suriye’nin farklı etnik-mezhepsel kesimlerine hitap edecek kapsayıcı projeler (örn. Türk Kızılayı ve Türk STK’ların kalkınma projeleri) desteklenerek, Türkiye’nin güvenilir bir partner olduğu algısı pekiştirilmelidir.
- Ankara, Suriye politikasında artık sadece üst düzey devletlerarası temaslara değil, çok aktörlü bir etkileşim zemininin inşasına vurgu yapmalıdır. Bu bakış açısına göre diplomasi yalnızca dışişleri bürokratlarının veya liderlerin tekelinde olmamalı; yerel yönetimler, iş dünyası, akademi, sivil toplum ve diaspora gibi paydaşlar da sürece dâhil edilmelidir. Nitekim Türkiye’de yaşayan milyonlarca Suriyeli sığınmacı, iki toplum arasında doğal bir köprü vazifesi görebilecek bir insan kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Yaklaşık 4 milyon Suriyelinin önemli bir kısmı Türkçe

²¹ Rich Outzen, “Assad’s Fall Has Created an Opportunity for US-Turkey Cooperation,” *Atlantic Council TurkeySource*, 6 Ocak, 2025, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/assads-fall-has-created-an-opportunity-for-us-turkey-cooperation/>.

öğrenmiş, Türkiye'nin kültürüne ve çalışma hayatına aşinalık kazanmıştır. Bu kitle, savaş sonrası Suriye'nin yeniden yapılanmasında toplumsal ve ekonomik bir köprü işlevi görme potansiyeli taşımaktadır. Yeni diplomatik değerler dizisine göre, bu potansiyelin etkin şekilde kullanılması ve Suriyeli sığınmacılara yönelik politikaların hem Türkiye'de uyumu hem de Suriye'ye dönüşleri sonrasında kalkınmayı destekleyecek şekilde tasarlanması gerekmektedir.

Suriye'nin Toprak Bütünlüğü ve Egemenliğinde Türkiye'nin Rolü

Türkiye, Suriye krizinin başlangıcından bu yana uluslararası platformlarda Suriye'nin toprak bütünlüğü ve siyasi birliğinin korunmasının gerekliliğini vurgulamayı sürdürmüştür. Bu ilkesel yaklaşım, yalnızca 2011 sonrasına özgü olmayıp, Türkiye'nin 1990'lı yıllardan itibaren Ortadoğu politikalarında öne çıkan temel bir prensip olmuştur. Örneğin, 1998 tarihli Adana Mutabakatı çerçevesinde Türkiye, Suriye'nin egemenliğine saygı göstereceğini taahhüt etmiş; buna karşılık Şam yönetimi de PKK'nın Suriye topraklarında barınmasına izin vermeyeceğini kabul etmiştir. 2011 sonrasında Ankara, Esad rejimini meşru bir aktör olarak tanımadığını beyan etmiş olsa da, Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması gerektiğine dair pozisyonunu çeşitli vesilelerle yinelemiştir.²² Bu kapsamda Suriye'nin kuzeyinde fiili bir bölünmeye neden olabilecek terör yapılanmalarına karşı Türkiye, başlangıçtan itibaren net bir duruş sergilemiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ocak 2025'te yaptığı açıklamada da bu tutum teyit edilmiş; Türkiye'nin Suriye'deki istikrarsızlığın önüne geçmek amacıyla toprak bütünlüğünü kararlılıkla savunduğu ifade edilmiştir.²³

Türkiye'nin toprak bütünlüğüne verdiği önem, yalnızca söylemsel düzlemle sınırlı kalmamış, askeri alandaki uygulamalara da yansımıştır. 2016'dan itibaren düzenlenen Fırat Kalkanı (2016), Zeytin Dalı (2018) ve Barış Pınarı (2019) harekâtlarının temel gerekçesi, Suriye'nin kuzeyinde PKK/YPG'nin kontrolünde bağımsız veyahut otonom bir yapının oluşumunun engellenmesidir. Ankara bu operasyonları, Suriye'nin toprak bütünlüğünü muhafaza etmeye yönelik önleyici adımlar olarak tanımlamaktadır; zira Türkiye, terör koridorlarının tesisini ülkenin fiili bölünmesi olarak görmektedir. Bu doğrultuda Türkiye'nin Suriye'deki askeri mevcudiyeti BM Tüzüğü'nün 51. maddesinde ifade edilen meşru savunma temelinde geçici ve güvenlik tehditlerine karşı zorunlu bir önlem olarak gerekçelendirilmektedir. Nitekim Suriye'de merkezi otoritenin ülke genelinde hâkimiyet sağlaması ve PKK/YPG tehdidinin sona ermesi halinde Türk askerinin geri çekileceği ifade edilmektedir.²⁴ Bu beyanlar, Türkiye'nin uzun vadeli hedefinin üniter bir Suriye'nin inşası olduğunu göstermektedir.

²² “Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Suriye açıklaması: ‘Hiçbir ülkenin çakıl taşında dahi gözümüz yok,’” *BBC Türkçe*, 1 Aralık 2024, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cjwl33vz82eo>.

²³ “Erdoğan reiterates Turkish support for Syria’s territorial integrity,” *Euronews*, 7 Ocak 2025, <https://www.euronews.com/2025/01/07/erdogan-reiterates-turkish-support-for-syrias-territorial-integrity>.

²⁴ Evren Balta, “Normalizing Transactionalism: Turkish Foreign Policy After the 2023 Elections,” *Middle East Institute*, 9 Temmuz 2024, <https://mei.edu/publications/normalizing-transactionalism-turkish-foreign-policy-after-2023-elections>.

Nitekim Esad rejiminin çökmesiyle birlikte Suriye'nin egemenlik yapısı yeniden şekillenme sürecine girmiştir. Yeni yönetimin büyük ölçüde muhalefet kökenli aktörlerden oluşması, Türkiye'nin Suriye vizyonu ile belirli ölçülerde örtüşen yaklaşımların ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır. Özellikle üniter devlet modelinin korunması yönündeki eğilim, Türkiye açısından olumlu karşılanmaktadır. Savaş süresince ortaya çıkan çok merkezli yönetim yapılarının yeni merkezi yönetime entegrasyonu hedeflenmektedir. 2025 yılı başlarında, Suriye PKK orjinli yapılarla Şam arasında adem-i merkeziyetçi bir çözüm çerçevesinde uzlaşma arayışına girilmiş; ancak federatif yapıya yönelik talepler, hem Türkiye hem de Suriye'nin yeni yönetimi tarafından açıkça reddedilmiştir.²⁵

Bu doğrultuda, Türkiye'nin Suriye'nin egemenliğine bağlılığını somut adımlarla desteklediği iki temel başlık öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, Türkiye'nin sınır ötesi askerî varlığının statüsüne ilişkindir. Ankara, yeni yönetimle yapılan görüşmelerde, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı bölgelerindeki Türkiye destekli askerî mevcudiyetinin, tehditlerin ortadan kalkmasının ardından Suriye'nin resmî güvenlik güçlerine devredilmesine sıcak baktığını belirtmiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin desteklediği Suriye Millî Ordusu gibi yerel yapıların, merkezi güvenlik yapısına entegrasyonu gündeme gelmektedir.²⁶ İkinci olarak, Türkiye sınır güvenliği ve Suriye egemenliğine yönelik hassasiyetleri çerçevesinde, özellikle İdlib ve çevresinde istikrarın sağlanmasına öncelik vermektedir. Geçmişte rejim karşıtı grupların son kalesi olarak görülen İdlib, Türkiye ile Rusya arasında varılan mutabakat sayesinde görece bir istikrara kavuşmuştu. Yeni yönetimin, ülke genelinde kontrol sağlamaya yöneldiği bu dönemde ise Türkiye, bölgede insani felaketlerin önlenmesi ve radikal unsurların tasfiyesi amacıyla arabuluculuk rolü üstlenerek, Suriye'nin egemenlik kapasitesine katkı sunmaktadır.²⁷

Yeni Suriye yönetimi, ülkenin doğusunda halen ABD'nin sınırlı askerî varlığı ve SDG kontrolündeki alanları yeniden kazanmak üzere diplomatik ve gerekirse askerî baskı politikaları geliştirmektedir. Bu noktada Türkiye, önemli bir aracı aktör rolü üstlenmektedir. Dolayısıyla Türkiye ile yeni Suriye yönetimi, PKK/PYD bağlantılı unsurların etkisizleştirilmesi noktasında ortak bir çıkar zemininde buluşmaktadır. Bununla birlikte, bölgede yaşayan Kürt nüfusun siyasi sisteme adil biçimde entegre edilmesi, uzun vadeli istikrarın sağlanması bakımından önem arz etmektedir. Söz konusu model, Irak'ın kuzeyindeki Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nden farklı olarak, yerinden yönetim ilkesi çerçevesinde sınırlı idari yetkiler öngörmektedir. Suriye'nin üniter yapısının korunması, tüm etnik ve mezhepsel grupların merkezi devlet yapısına bağlı kalmasıyla mümkündür. Zaten Türkiye, gerek Şam yönetimiyle gerekse uluslararası aktörlerle gerçekleştirdiği temaslarda, federal ya da konfederal bir yapının kabul edilemez olduğunu açık biçimde ifade etmektedir.

²⁵ "Federalism, Autonomous Regions Not in New Syria's Agenda," *Rudaw*, 5 Şubat, 2025, <https://www.rudaw.net/english/middleeast/turkey/05022025>.

²⁶ Ahmad Sharawi, "Turkey Increasing Military Assistance to Syria," *Long War Journal*, Mart 2025, <https://www.longwarjournal.org/archives/2025/03/turkey-increasing-military-assistance-to-syria.php>.

²⁷ Ömer Özkızılcık, "Suriye'de Yeni Dönemin İnşası: Kritik Eşikler ve Türkiye'nin Rolü," *Anadolu Ajansı*, 28 Mayıs, 2025, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/suriyede-yeni-donemin-insasi-kritik-esikler-ve-turkiyenin-rolu/3581624>.

Türkiye'nin Suriye'nin egemenliğine ilişkin politikası, bölgedeki diğer aktörlerle kıyaslandığında daha net bir üniter devlet vurgusu taşımaktadır. Örneğin İran ve İsrail'in Suriye'ye ilişkin uzun vadeli çıkarlarının, güçlü ve tam egemen bir merkezi devletten ziyade zayıflatılmış ve parçalı bir yapıdan yana olduğu görünmektedir. İsrail, güvenlik doktrini doğrultusunda, Suriye'de kendisine tehdit oluşturabilecek güçlü bir ordu yerine, zayıf ve dağınık bir yapıyı tercih etmektedir.²⁸ İran ise, Şam üzerindeki geçmişteki nüfuzunu yeniden tesis edebilmek ve paramiliter ağlarını korumak adına merkezi yönetimin zayıf kalmasını istemektedir.²⁹ Nitekim İran destekli milis yapılar, Suriye'de iç savaş boyunca fiilen yarı özerk güç odakları oluşturmuştur. Türkiye ise, istikrarsız bir Suriye'nin kendi güvenliğine doğrudan tehdit oluşturduğunu deneyimlemiş bir ülke olarak, üniter ve egemen bir Suriye'nin sağlayacağı kazanımları ön planda tutmaktadır. Ankara'ya göre güçlü bir merkezi yapı sınır ötesi terör tehditlerini bertaraf edecek, yeni göç dalgalarının önüne geçecek ve bölgesel ekonomik ilişkileri canlandıracaktır. Bu nedenle Türk karar alıcılar, Suriye'nin çok merkezli bir siyasal düzene evrilmesinin hem Türkiye hem de bölge açısından olumsuz sonuçlar doğuracağı kanaatinde-dir.

Son dönemde Türkiye'nin Suriye'nin toprak bütünlüğüne yönelik söylemi, Doğu Akdeniz bağlamında da genişlemiştir. Türk yetkililer ve uzmanlar, Suriye'nin yalnızca kara sınırlarının değil, aynı zamanda deniz yetki alanlarının da korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede, Doğu Akdeniz'deki muhtemel hidrokarbon rezervlerinin Suriye ekonomisinin toparlanmasında kritik bir rol oynayabileceği belirtilmektedir.³⁰ Ancak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin maksimalist deniz yetki alanı iddiaları, Suriye'nin bu bölgedeki yetki alanını yaklaşık 10 bin km² ile sınırlamaktadır. Türkiye ise Suriye ile deniz yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin bir anlaşma yapılması durumunda, Şam'ın yetki alanının %10 oranında artarak 11.104 km²'ye ulaşabileceğini öngörmektedir.³¹ Bu durum, Suriye'nin deniz kaynaklarına erişimini artırarak ekonomik olarak güçlenmesine katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla Ankara, Doğu Akdeniz'de Türkiye-Suriye iş birliğinin, Suriye'nin egemenlik haklarını genişleteceği tezini öne çıkarmaktadır. Bu öneri, 2019 yılında Libya ile imzalanan deniz yetki anlaşmasının bir benzerinin Şam ile yapılmasına yöneliktir. Böyle bir hamle, Suriye'nin uluslararası sisteme dönüş sürecinde ekonomik bir teşvik sunabileceği gibi, Türkiye açısından da stratejik ve ekonomik faydalar sağlayabilir. Henüz resmi düzeyde gündeme gelmemiş olsa da, bu yaklaşım Türkiye'nin Suriye'nin toprak bütünlüğüne yönelik tutumunu deniz boyutuyla da bütünleştirdiğini göstermektedir.

²⁸ Seda Sevencan, "Israel sees groups trying to unify Syria as threat: Report," *Anadolu Agency*, 5 Mart 2025, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/israel-sees-groups-trying-to-unify-syria-as-threat-report/3501036>.

²⁹ Loqman Radpey, "Iran Can Reconfigure Its Foothold in Post-Assad Syria," *Global Security Review*, 8 Mayıs 2025, <https://globalsecurityreview.com/iran-can-reconfigure-its-foothold-in-post-assad-syria/>.

³⁰ İsmail Şahin, "Suriye ile Türkiye arasında deniz yetki anlaşması: Bölgesel güç dengesinde yeni bir dönem mi başlıyor?" *Anadolu Ajansı*, 5 Aralık 2024, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-ve-suriye-deniz-yetki-anlasmasi-bolgesel-guc-dengesinde-yeni-bir-donem-mi-basliyor/3440029>

³¹ Turan Salcı, "Türkiye ve Suriye'nin Doğu Akdeniz'de Anlaşması Yunan-Rum Oyununu Bozar," *Sputnik Türkiye*, 24 Nisan 2023, <https://anlatilaninotesi.com.tr/20230424/cihat-yayci-turkiye-ve-suriyenin-dogu-akdenizde-anlasmasi-yunan-rum-oyununu-bozar-1070110971.html>.

Öneriler

- **PKK/PYD dışındaki Kürt Gruplarla Uzlaşının Teşviki:** Ankara, Suriye'nin yeni merkezi otoritesi ile terörden uzak ve makul Kürt temsilciler arasında diyalogu teşvik etmelidir. PYD/YPG dışındaki Kürt siyasi oluşumların (örneğin ENKS – Suriye Kürt Ulusal Konseyi) yeni yönetimde temsil edilmesi yönünde arabuluculuk yapılabilir. Bu, Kürt nüfusun haklarının korunarak ülke bütünlüğüne katkı sunmasını sağlar. Türkiye, geçmişte Irak KBY ile geliştirdiği ilişkilere benzer şekilde Suriye'de merkezi hükümet ile Kürtler arasında güven tesisine yardımcı olabilir.
- **Sınır Ötesi Terörle Mücadelede İşbirliği:** PKK ve türevi örgütlerin hatta El Kaide ve DAESH gibi yapıların Suriye'de yuvalanmasının önlenmesi hem Türkiye'nin hem Suriye'nin ortak çıkarıdır. Bu nedenle, Adana Mutabakatı'nın güncellenmiş bir versiyonu üzerinde çalışılarak, terörle mücadelede iki ülkenin istihbarat ve askeri işbirliği resmi zemine oturtulmalıdır. Suriye topraklarından Türkiye'ye yönelik tehdit oluşması halinde, Şam'ın rızası ve işbirliğiyle ortak operasyon yapılabilmesine imkan tanıyan anlaşmalar değerlendirilebilir. Böylece Türkiye'nin tek taraflı müdahalelerine gerek kalmadan Suriye'nin kendi topraklarına hakim olması desteklenecektir.
- **Askeri üsler:** Türkiye'nin Suriye'deki anlaşma ile kuracağı askerî üsler, yalnızca sınır güvenliği ve terörle mücadele çerçevesinde değil, aynı zamanda Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması ve dış müdahalelere karşı caydırıcılığın tesis edilmesi açısından da stratejik bir işleve sahip olacaktır. Özellikle İsrail'in zaman zaman Suriye topraklarına yönelik gerçekleştirdiği hava saldırıları, bölgesel egemenliğin zayıfladığı alanlardaki güvenlik boşluklarından faydalanarak yapılmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin sahadaki askerî mevcudiyeti, Suriye'nin egemenlik alanlarının dış güçlerce istismar edilmesini sınırlayan bir faktör olarak öne çıkacak; İsrail'in genişleyici angajmanlarına karşı dolaylı bir denge unsuru yaratacaktır. Türk üsleri, aynı zamanda Suriye'nin kuzeyinde ve merkezinde istikrarın sağlanmasına katkı sunarak, bu bölgelerin çatışma alanı olmaktan çıkarılmasını hedefleyecek ve dolayısıyla daha geniş anlamda bölgesel caydırıcılığa hizmet edecektir.

Suriye'nin Yeniden Yapılandırılması ve İmarı

Suriye'de on üç yılı aşkın süredir devam eden iç savaş, ülkenin fizikî altyapısı ile sosyo-ekonomik dokusunu derin bir yıkıma sürüklemiştir. BM verilerine göre, 2011-2024 yılları arasında Suriye ekonomisinin uğradığı toplam zarar 800 milyar dolar civarındadır ki bu meblağ, 2010 yılı gayrisafi yurtiçi hasılasının kat kat üzerindedir.³² 2010 yılında yaklaşık 60

³² “UN Estimates Economic Cost of Syria's War at \$800 Billion,” VOA News, Mart 2025, <https://www.voanews.com/a/creating-inclusive-syrian-government-could-help-lift-sanctions-un-envoy-says/7982063.html>.

milyar dolar seviyesinde olan Suriye GSYİH'si, 2023 sonunda 8-10 milyar dolara kadar gerilemiştir.³³ Altyapıdaki tahribat hemen her sektörü etkilemiş; binlerce okul, hastane, fabrika ve kamu binası kullanılamaz hale gelmiş; enerji santralleri, su dağıtım sistemleri ve iletişim hatları büyük ölçüde zarar görmüştür. Yaklaşık 5,5 milyon konut tamamen ya da kısmen yıkılmış olup, bu rakam ülke genelindeki toplam konut stokunun üçte birine tekabül etmektedir. İç savaş sonucunda 6 milyondan fazla Suriyeli ülke dışına göç etmiş, 7 milyon kişi ise ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu tablo, Suriye toplumunun beşerî sermayesinde ciddi bir erozyona yol açmıştır; nitekim yoksulluk oranı 2010'da %12 iken 2024 itibarıyla %65'i aşmıştır. Söz konusu yıkım karşısında, Suriye'nin yeniden imarı ve inşası, 21. yüzyılın en kapsamlı kalkınma ve insani yardım girişimlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Mevcut tahminlere göre yeniden yapılandırma için gerekli finansman 400 milyar dolar civarındadır.³⁴

Öte yandan Suriye'nin yeniden yapılandırılması yalnızca binaların ve altyapının yeniden inşasından ibaret değildir. Aynı zamanda ülkenin, savaşı tetikleyen veya derinleştiren yapısal sorunlarının da ele alınması gerekmektedir. Nitekim savaştan önce Suriye ekonomisi ciddi yapısal sıkıntılar barındırmaktaydı. Örneğin Suriye'de kayırmacı kapitalizm (*crony capitalism*) olarak nitelenen bir düzen mevcuttu ve servet belirli aileler/elite toplanmıştı; genç nüfus arasında işsizlik oranı yüksekti; ekonomik kalkınma Halep ve Şam gibi merkezlerde yoğunlaşmış, kırsal bölgeler ihmal edilmişti; tarım sektörü, 2006-2010 arasındaki kuraklığın da etkisiyle gerilemiş ve kırılgan bir yapıya bürünmüştü.³⁵ Bu faktörler bir arada ele alındığında, 2011'deki halk hareketlerinde zemin hazırlayıcı etkenler olmuştur. Bu doğrultuda, savaşla birlikte bu sorunlar katmerlenmiştir. Örneğin imalat sanayiinin çökmesiyle işsizlik daha da artmış, nitelikli işgücünün milyonlarcası ülkeyi terk etmiş, Suriye Lirası aşırı değer kaybederek hiperenflasyona yol açmış, ülkeye uygulanan uluslararası yaptırımlar finansal sistemi izole etmiştir.³⁶ Hal böyleyken, salt betonarme binalar dikmek Suriye'ye kalıcı bir istikrar getirmeyecektir. Dolayısıyla yeniden imar süreci, bütüncül bir kalkınma perspektifiyle ele alınmak zorundadır. Aksi halde, onca kaynak harcanarak yapılan yatırımların sürdürülebilirliği de olmayacaktır.

Bu noktada Türkiye kendisini Suriye'nin yeniden yapılanma sürecinde doğal ve meşru bir paydaş olarak konumlandırmaktadır. Bu pozisyon, yalnızca coğrafi komşulukla sınırlı olmayıp; tarihsel, kültürel ve toplumsal bağlara da dayanmaktadır. Ortak Osmanlı mirası, sosyal akrabalık ilişkileri, yıllar içinde gelişen ekonomik entegrasyon ve Türkiye'deki Suriyeli

³³ Nuran Erkul ve Ata Ufuk Şeker, "Restoring trust, building institutions to speed up Syria's reconstruction," *Anadolu Agency*, 25 Aralık 2024; <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/restoring-trust-building-institutions-to-speed-up-syria-s-reconstruction/3433988>.

³⁴ Ibid.

³⁵ Khalid Abu-Ismael, Abdul B. Abdel-Gadir, and Heba El-Laithy, *Poverty and Inequality in Syria (1997–2007)* (New York: United Nations Development Programme, 2011), <https://www.undp.org/publications/poverty-and-inequality-syria>; Peter H. Gleick, "Water, Drought, Climate Change, and Conflict in Syria," *Weather, Climate, and Society* 6, no. 3 (2014): 331-340.

³⁶ Zehra Duyar, "Ousted Assad Regime Leaves Syria, Economy in Ruins," *Anadolu Agency*, 18 Aralık 2024, <https://www.aa.com.tr/en/economy/ousted-assad-regime-leaves-syria-economy-in-ruins/3427778>

diasporası gibi unsurlar, Türkiye’yi bu süreçte dışlayamayacak bir aktör hâline getirmektedir. Türk karar alıcılar tarafından sıkça dile getirilen Suriye’nin istikrarı Türkiye’nin hatta bölgenin istikrarıdır ifadesi bu yaklaşımı özetlemektedir.³⁷ Türkiye açısından Suriye’nin yeniden imarı hem bir insani sorumluluk hem de jeostratejik bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’nin bu süreçte üstlenebileceği roller çeşitli boyutları kapsamaktadır. Ekonomik ve altyapısal rol bunların başında gelmektedir. Türk müteahhitlik sektörü, dünyada Çin’den sonra ikinci sırada gelen büyük bir sektördür ve özellikle Orta Doğu’da büyük projelere imza atmıştır. Türk müteahhitler yol, köprü, konut, hastane, enerji santrali gibi alanlarda geniş deneyime sahiptir. Bu tecrübeyle, Suriye’nin yeniden imarında aktif görev alabilecek durumdadırlar.³⁸ Nitekim halihazırda savaşın daha az etkilediği Lazkiye gibi bölgelerde Türk müteahhitlik firmalarının küçük ölçekli projelere başladığına dair haberler mevcuttur.³⁹ Ancak esas atılım, siyasi normalleşme ilerlediğinde gelecektir. Bununla birlikte Körfez ülkelerinin de Suriye’ye yatırım iştahının artmasıyla, Türkiye-Körfez işbirliği içinde Suriye’de büyük altyapı projeleri geliştirilebilir ve ihaleler üstlenilebilir ortamlar oluşacaktır.

Türkiye’nin öne çıkarabileceği bir diğer katkı alanı, ulaşım ve lojistik altyapısının entegrasyonudur. Coğrafi konumu itibarıyla Suriye, Türkiye’yi Orta Doğu ve Körfez’e bağlayan bir kara köprüsüdür. Savaş öncesinde Türkiye’den çıkan bir TIR, Suriye üzerinden Ürdün’e veya Lübnan’a kolaylıkla ulaşabiliyordu. Suriye’nin istikrarsızlığı bu güzergâhı kapattığı için, Türkiye son on yıldır alternatif rotalar, örneğin Ro-Ro gemileriyle Mısır üzerinden veya İran üzerinden dolambaçlı yollar, kullanmak zorunda kalmıştır. Normalleşme ile birlikte bu rota tekrar açılabilir. Dahası, tarihi Hicaz demiryolu hattının yeniden canlandırılması gündemdedir. Türkiye Ulaştırma Bakanı Abdülkadir Uraloğlu, 2024 sonunda yaptığı açıklamada İstanbul-Şam demiryolu etabının restorasyonu için adımlar atılacağını belirtmiştir.⁴⁰ Osmanlı döneminde işleyen bu hat, uzun süredir atıl durumda kalmış ancak 2009-2010’da İstanbul’dan Halep’e kadar yolcu treni seferleri başlamıştır. İç savaş ortamında demiryolları zarar görmüş ve tren seferleri kesintiye uğramıştır. Türkiye halihazırda hızlı bir durum tespitiyle, rayların onarımı ve eksik parçaların tamamlanması için proje hazırlığındadır.⁴¹ Eğer Edirne-İstanbul-Konya-Adana-Halep-Şam demiryolu tekrar işler hale getirilirse, bu hem ticari hem beşerî dolaşımı muazzam kolaylaştıracaktır. Şam’ın demir yolu ile Avrupa’ya bağlanması mümkün olacak, böylece Suriye ekonomisi kapalı devre olmaktan

³⁷ “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Suriye’nin istikrarının, bölgenin istikrarı anlamına geldiğini bilen herkes sürece katkı vermelidir,” *Anadolu Ajansı*, 15 Aralık 2024, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-suriyenin-istikrarinin-bolgenin-istikrari-anlamina-geldigini-bilen-herkes-surece-katki-vermeli/3427900>.

³⁸ Can Sevgili, “Turkish Construction Companies Rally on Expectations of Syria Rebuild Boost,” *Reuters*, 9 Aralık 2024, <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkish-construction-companies-rally-expectations-syria-rebuild-boost-2024-12-09/>.

³⁹ “Turkey Will Develop Syria’s Latakia and Tartus Ports,” *Ports Europe*, 18 Nisan 2025, <https://www.portseurope.com/turkey-will-develop-syrias-latakia-and-tartus-ports/>.

⁴⁰ Sude Yılmaz, “Hicaz Demiryolu’nun İstanbul-Şam Ayağı Restore Edilecek: Tarihi Hat Yeniden Canlanıyor,” *Haber7*, 26 Aralık 2025, <https://www.haber7.com/yasam/haber/3490711-hicaz-demiryolunun-istanbul-sam-ayagi-restore-edilecek-tarihi-hat-yeniden-canlaniyor#:~:text=Bakan%20Uralo%C4%9Flu%2C,%C5%9Feklinde%20konu%C5%9Ftu>

⁴¹ Ibid.

çıkıp bölgesel ticaret ağlarına entegre olabilecektir. Aynı şekilde Şam Havalimanı'nın restorasyonu da Türkiye'nin gündemine aldığı projelerdendir.⁴²

Karayolları açısından da Türkiye'nin katkısı kritik olabilir. Suriye'de iç savaş öncesi ana ulaşım arterleri olan M5 otoyolu (Ürdün sınırından Şam, Humus, Hama, Halep üzerinden Türkiye sınırına uzanan hat) ve M4 otoyolu (Halep'ten doğuya, Irak sınırına uzanan ve batıda Lazkiye'ye bağlanan hat) savaştan ağır hasar görmüştür. Özellikle M5'in Halep-İdlib kısmı uzun süre kapalı kalmıştır. Türkiye, Rusya ile 2020'de yaptığı Mutabakat ile İdlib'de M4 karayolunun ortak devriyesine başlamış ancak güvenlik nedenleriyle süreklilik sağlanamamıştır. Önümüzdeki dönemde Türkiye, M4/M5 güzergâhlarını yeniden inşa ve tamir etmeyi planlamaktadır.⁴³ Zaten halihazırda Halep'in kuzeyindeki Azez-Mare-Carablus arasındaki yollar Türkiye'nin desteğiyle iyileştirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye'nin müteahhitleri M4 ve M5'i baştan sona yenileyebilecek potansiyele sahiptir. Bu otoyolların işler hale gelmesi, ülke genelinde devlet otoritesinin pekişmesine ve bölgesel refahın dengeli dağılmasına ciddi katkı yapacaktır. Suriye'nin güneyindeki Dera'dan kuzeydeki Halep'e kesintisiz ulaşım sağlanması, ekonomik bütünleşme açısından hayati bir adımdır.

Diğer taraftan Suriye'nin yeniden imarı ayrıca uzun vadeli ekonomik ortaklıklar anlamına da gelmelidir. İki ülke, tamamlayıcı sektörlerde ortak projeler geliştirebilir. Örneğin, özellikle Fırat ve Dicle nehirleri havzasında Suriye tarım potansiyeli yüksek bir ülkedir. Ancak savaş nedeniyle ekili alanlar azalmış, sulama altyapısı zarar görmüştür. Türkiye, GAP deneyimiyle Suriye'nin sulama projelerine teknik ve finansal destek verebilir, karşılığında Suriye'den tarım ürünleri ithalatını artırabilir. Enerji alanında, Suriye'nin elektrik şebekesinin Türkiye'ye entegre edilmesi her iki tarafın da yararınadır. Yaz aylarında Türkiye'nin talebinin yüksek olmadığı saatlerde Suriye'ye elektrik sağlayabilir, kışın ise belki Suriye'den fazla üretim olması halinde Türkiye'ye küçük miktarda alım yapılabilir. Bu tür enterkonekte şebeke işbirliği AB'nin de destekleyebileceği bir projedir. Doğalgaz konusunda, eğer ileride Suriye'nin Akdeniz'de doğalgaz keşifleri olursa, bunların Türkiye üzerinden Avrupa'ya aktarımı da gündeme gelebilir.

Türkiye'nin katkısı sadece fiziksel altyapıyla sınırlı kalmamakta, sosyal kalkınma ve beşerî sermaye alanlarında da rol üstlenmektedir. Savaşın toplumda açtığı derin yaraların sarılması, sosyal uyumun yeniden tesis edilmesi uzun soluklu bir planlama ve çabayı gerektirmektedir. Bu doğrultuda Türkiye, bir yandan kendi topraklarında misafir ettiği Suriyelilerin eğitim, sağlık, psikososyal destek gibi ihtiyaçlarını karşılayarak aslında Suriye toplumunun geleceğine de yatırım yapmaktadır. Türkiye'de doğan on binlerce Suriyeli çocuk burada okula gitmekte, iki kültürü birden tanımaktadır. Bu nesil ileride Suriye'nin yeniden inşasında Türkiye ile bir 'köprü nesil' olabilme potansiyelini taşımaktadır. Ayrıca Türk Kızılay'ı, AFAD ve Türk

⁴² Ibid.

⁴³ Mustafa Çalkaya, "Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Uraloğlu: İlk Etapta Şam Havalimanı'nı DHMİ Eliyle Ayağa Kaldırmayla İlgili Vaziyet Alacağız," *Anadolu Ajansı*, 24 Aralık 2024, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/ulastirma-ve-altyapi-bakani-uraloglu-ilk-etapta-sam-havalimanini-dhmi-eliyle-ayaga-kaldirmayla-ilgili-vaziyet-alacagiz/3433101>.

STK'ları savaş boyunca Suriye içinde insani yardım faaliyetleri yürütmüş; kamplar kurmuş, hastaneler işletmişlerdir. Bu insani deneyim, Suriye'de toplumsal iyileşme ve barışın tesisine yönelik girişimlerde devam ettirilmelidir. Örneğin yerel uzlaşma komiteleri, mesleki eğitim programları, travma tedavisi gibi konularda Türkiye'nin destek olabilecek mahiyettedir. Suriye şehirlerinin yeniden imarında 'kardeş şehir' uygulamaları yapılarak, Türkiye'den belediyelerin Suriye'de eşleştikleri şehirlere teknik destek vermesi de önerilen modeller arasındadır.

Son olarak, Türkiye'nin Suriye'nin yeniden inşasına dair politikası 'kazan-kazan' ilkesi ile temellendirilmektedir.⁴⁴ Türkiye, istikrarlı bir Suriye'nin hem kendi güvenliği hem de bölgesel refah açısından fayda sağlayacağını öngörmektedir. 2025 Ocak ayında Türkiye'nin Suriye'ye ihracatının %35,5 artarak 219 milyon dolara ulaşmış olması, barışın ekonomik getirilerinin şimdiden hissedildiğini göstermektedir.⁴⁵ Bu trendin devam etmesi hâlinde Suriye, Türkiye'nin Orta Doğu'ya açılan önemli bir ticaret ortağı konumuna gelebilecektir. Aynı zamanda Suriyeli nüfusun ülkelerine dönüşü hızlanacak ve Türkiye'nin demografik yükü azalacaktır. Bu nedenle, yeniden imar süreci Türkiye'nin yalnızca dış politikasının değil, iç politikasının da stratejik bir parçası hâline gelmiştir.

Öneriler

- **Özel Sektör Katılımının Sağlanması:** Yeniden imarda sadece kamusal değil özel sektör kaynaklarının da mobilizasyonu gereklidir. Türkiye, kendi özel sektörünü Suriye'ye yatırım yapmaya özendirecek kredi garantileri, sigorta kolaylıkları sunabilir. Ayrıca uluslararası şirketlerin Suriye'de iş yapması için gerekli hukuki altyapının kurulmasına teknik destek verilebilir. Örneğin Suriye'de yatırım hukuku ve mülkiyet haklarına dair yeni düzenlemeler yapılırken, Türkiye tecrübesiyle katkı sunabilir.
- **Sosyal ve Beşeri Rehabilitasyon:** İmar sadece bina yapmak değildir; toplumun iyileşmesi de gerekir. Bu kapsamda Türkiye, Suriye'de travma terapisi, eğitim seferberliği ve toplumsal barış projelerine destek vermelidir. İki ülkenin sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği teşvik edilmeli, kardeş okul-hastane programları uygulanmalıdır. Ayrıca ülkelerine dönen mültecilerin uyumunu kolaylaştırmak için mesleki eğitim programları ve küçük işletme kredileri gibi projeler geliştirilmelidir.
- **Kamu-özel iş birliği (PPP) modeliyle Suriye'de altyapı, lojistik ve konut projelerine Türk firmalarının katılımı teşvik edilebilir.** Türkiye, EXIM Bank ve benzeri kurumlar aracılığıyla yatırım kredileri ve proje bazlı sigorta teminatları sunabilir.

⁴⁴ Ömer Bolat, "Ticaret Bakanı Bolat, 'Türkiye-Suriye İktisadi İşbirliği Zirvesi'nde konuştu," *Ticaret Bakanlığı Resmî Web Sitesi*, 4 Şubat 2025, <https://ticaret.gov.tr/haberler/ticaret-bakani-bolat-turkiye-suriye-iktisadi-isbirligi-zirvesinde-konustu>.

⁴⁵ Mertkan Oruç ve Mehmet Can Toptaş, "Türkiye'nin Suriye ile ticareti yeni yıla hızlı başladı," *Anadolu Ajansı*, 28 Ocak 2025, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyenin-suriye-ile-ticareti-yeni-yila-hizli-basladi/3464070>.

- Türkiye'nin Ticaret Bakanlığı, Suriye'ye yönelik özel sektör yatırımlarını desteklemek amacıyla *Suriye-Türkiye Yatırım Destek Ofisi* kurabilir.
- Girişimcilik ve KOBİ destekleri kapsamında, Türkiye'deki iş dünyası temsilcileri (TOBB, MÜSİAD, DEİK gibi) aracılığıyla Suriye'de iş yapacak Türk ve Suriyeli ortak girişimlere fon ve danışmanlık desteği sağlanabilir.
- Sınır ötesi organize sanayi bölgeleri oluşturulması gündeme getirilebilir. Bu bölgeler hem istihdam yaratabilir hem de güvenli üretim merkezleri inşa edebilir
- Toplum temelli rehabilitasyon merkezleri kurulabilir. Travma terapisi, aile destek hizmetleri ve sosyal uyum çalışmaları bu merkezlerde sürdürülebilir hale getirilmelidir.
- Türkiye, Suriyeli sağlık çalışanlarının yeniden sertifikalandırılması ve bu kişilerin kendi bölgelerinde görev almasını destekleyecek sağlık diploması programları başlatabilir.
- Kadın ve genç odaklı istihdam programları geliştirilebilir. Kadın kooperatifleri veya gençlik girişim merkezleri desteklenerek sosyal refah ve ekonomik katılım artırılabilir.
- Suriyeli mültecilerin gönüllü, onurlu ve sürdürülebilir dönüşü için geri dönüş destek paketleri hazırlanabilir. Bunlar içinde mesleki eğitim, konut desteği ve küçük ölçekli hibe programları yer alabilir.
- Türkiye, yerel yönetim kapasitesinin artırılması için danışmanlık sunabilir. Suriye'deki belediyelere yönelik eğitim programları ve teknik ekipman destekleri sağlanabilir.
- Afet yönetimi, su ve atık yönetimi, belediye bütçelemesi gibi alanlarda Türkiye'deki yerel yönetim deneyimi Suriye'ye aktarılabilir.
- Türkiye'den üniversiteler ile Suriye'deki yükseköğretim kurumları arasında protokoller imzalanabilir; özellikle sağlık, mühendislik ve öğretmenlik alanlarında uzaktan eğitim programları başlatılabilir.
- Kardeş okul-hastane modeli, belediyeler veya bakanlıklar düzeyinde sistematik hale getirilebilir. Örneğin Gaziantep'teki bir hastane, Halep'teki bir hastaneyi hem ekipman hem de insan kaynağı açısından destekleyebilir.
- Suriye'deki sağlık sistemi için mobil klinik, anne-çocuk sağlığı merkezleri, psikolojik destek birimleri kurulabilir ve Türkiye'den uzmanlar sahada geçici görev yapabilir.

Türkiye-Suriye İkili Ticari İlişkileri

2000'li yılların başından itibaren Türkiye ile Suriye arasındaki ticari ilişkilerde kayda değer bir artış yaşanmıştır. 1998 yılında imzalanan Adana Mutabakatı ile uzun süredir devam eden siyasi gerginliklerin (örneğin Hatay meselesi, su paylaşımı ve PKK'nın Suriye'deki varlığı) kademeli

olarak giderilmeye başlanması, iki ülke arasında ekonomik işbirliğini hızlandıran bir temel teşkil etmiştir. 2004 yılında yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması ile 2009 yılında uygulamaya konulan vizesiz seyahat uygulaması, karşılıklı ticaretin ivmelenmesine olanak sağlamıştır. Nitekim, Türkiye'nin Suriye'ye ihracatı 2000 yılında 724 milyon dolar seviyesindeyken, 2010 yılına gelindiğinde bu rakam 1,84 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı dönemde Suriye'den yapılan ithala 663 milyon dolara yükselmiştir. Böylece toplam ticaret hacmi 2010 yılında 2,5 milyar doları aşarak tarihî bir zirveye ulaşmıştır. Dönemin Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi toplantılarında, ticaret hacminin 2012 yılında 5 milyar dolara, 2015 yılında ise 10 milyar dolara çıkarılması hedeflenmiştir. Dünya Bankası verileri de benzer bir öngörü sunmuş; 2010 yılında 2,3 milyar dolar olan ticaret hacminin, iç savaşın patlak vermemesi durumunda 2015 yılında 5 milyar doları aşabileceğini belirtmiştir.⁴⁶

Bu dönemde sınır ticareti önemli ölçüde gelişmiş, ortak sanayi bölgeleri kurulması gündeme gelmiş ve Türk özel sektörü, Suriye'de özellikle tekstil, gıda ve bankacılık gibi alanlarda yatırım yapmaya başlamıştır. Örneğin, Turkcell 2008 yılında Suriye'de iletişim ihalesine katılmış, Türk Hava Yolları ise Şam ve Halep'e yönelik sefer sayılarını artırarak bu şehirleri bölgesel aktarma merkezlerine dönüştürmeyi hedeflemiştir. 2010 yılında Halep'te açılan Türk Ticaret Merkezi, bu dönemin en somut göstergelerinden biri olmuş; Osmanlı döneminin ticari canlılığı modern bir iş birliği ile yeniden canlandırılmak istenmiştir.

2011 yılında Suriye'de iç savaşın patlak vermesiyle birlikte, Türkiye ile Suriye arasındaki ticari ilişkilerde daha önce gözlenen ivme ani ve keskin bir biçimde sona ermiştir. Siyasi ilişkilerin kopması ve ülke genelinde çatışmaların yaygınlaşması, Aralık 2011'de Türkiye'nin Suriye'ye uyguladığı serbest ticaret rejimini askıya almasına ve gümrük tarifelerini yeniden yürürlüğe koymasına neden olmuştur. Buna mukabil Suriye de Türk menşeli ürünlere ek vergiler getirmiş; iki ülke arasındaki karşılıklı uçuşlar askıya alınmıştır. 2012 yılı itibarıyla, sınır kapılarının büyük bir bölümü ya tamamen kapatılmış ya da güvenlik tehditleri sebebiyle ticari faaliyetlere uygun olmayan bir duruma gelmiştir. Bu gelişmelerin sonucu olarak ikili ticaret hacminde dramatik bir daralma yaşanmıştır. Türkiye'nin Suriye'ye ihracatı 2012 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık %70 oranında azalarak yaklaşık 500 milyon dolar seviyesine gerilemiştir. 2011–2015 dönemi boyunca ticaret hacmi yılda 1 milyar doların altında kalmıştır.⁴⁷ Bu süreçte özellikle tekstil ürünleri, beyaz eşya, inşaat malzemeleri ve gıda gibi Türkiye'nin Suriye'ye ihracatında ön plana çıkan sektörlerde ciddi bir pazar kaybı meydana gelmiştir. Öte yandan, Suriye'den Türkiye'ye yönelik tarım ürünleri ve ham madde ithalatı da neredeyse tamamen durmuştur. Bu durum Türkiye'nin pamuk ihtiyacı ve canlı hayvan ticaretinde belirgin bir arz açığı ortaya çıkarmıştır.

Suriye iç savaşının ilk yıllarında resmi ticaret hacminde meydana gelen ciddi düşüşe rağmen, zamanla alternatif ticaret yolları ve gayriresmî ağlar gelişmeye başlamıştır. Özellikle

⁴⁶ Omer Karasapan, "Avoiding a Permanent Refugee Trap in Turkey," *World Bank Blogs – Arab Voices*, 2 Şubat 2015, <https://blogs.worldbank.org/en/arabvoices/avoiding-permanent-refugee-trap-turkey>.

⁴⁷ Uludağ İhracatçı Birlikleri, *Suriye Ülke Raporu* (Bursa: Uludağ İhracatçı Birlikleri, 2019), 9-10.

Suriye'nin Türkiye sınırına yakın bölgelerinin muhalif unsurların kontrolünde kalması, sınır ticaretinin farklı aktörler aracılığıyla sürdürülmesine olanak tanımıştır. Bu kapsamda, Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde bulunan Cilvegözü/Bab al-Hawa ve Kilis'teki Öncüpınar/Babusselam sınır kapıları insani yardım ve zaruri ticaret faaliyetleri için kısmen açık kalmıştır. Bu kapılardan temel gıda maddeleri, ilaç ve akaryakıt gibi ürünlerin Suriye'ye aktarımı sürdürülmüş, ancak bu ticari faaliyetler resmi dış ticaret verilerine tam anlamıyla yansımamıştır; zira muhatap taraf çoğunlukla Suriye devleti değil, gayriresmî yapılar olmuştur.

Öte yandan, özellikle 2017 sonrasında Türkiye'nin Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı harekâtlarıyla kontrol altına aldığı bölgelerde Türkiye ile söz konusu alanlar arasında entegrasyon süreci hız kazanmış ve ticaret yeniden ivme kazanmıştır. Bu bölgelerde Türk lirasının dolaşıma girmesi Türkiye'den mal tedarikini kolaylaştırmış; Gaziantep, Şanlıurfa ve Mersin gibi şehirlerden günlük tüketim malları ile inşaat malzemeleri düzenli olarak Suriye'nin kuzeyine taşınmıştır. 2021 yılı itibarıyla Türkiye ile Suriye arasındaki toplam (resmî ve gayriresmî) ticaret hacminin, 2010'daki seviyelere yaklaşmış olabileceği ileri sürülmüştür. Bu süreçte Türkiye, Suriye içerisindeki en büyük ticaret ortağı haline gelmiş; Suriyeli üreticiler hammadde ve ara malı temininde büyük ölçüde Türkiye'ye bağımlı hale gelirken, Suriye'de üretilen sınırlı sayıdaki ürün (örneğin çimento, tekstil ve tarım ürünleri), Türkiye'ye ya da Türkiye üzerinden üçüncü ülkelere ihraç edilmiştir. Nitekim 2022 yılı itibarıyla Suriye'nin en büyük ihracat pazarı 363 milyon Amerikan doları ile Türkiye olmuştur. Aynı yıl içerisinde Türkiye'nin Suriye'den yaptığı ithalat ise 437 milyon Amerikan doları olarak kayda geçmiştir.⁴⁸ Bu rakamların bir kısmının resmî kayıtlara yansımayan ticaret faaliyetlerini de içermesi mümkündür. Tüm bu veriler, savaş koşullarına rağmen Türkiye ile Suriye arasındaki ekonomik etkileşimin tamamen kesilmediğini; aksine bu etkileşimin mevcut koşullara uyum sağlayarak sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır.

2024 yılı sonu itibarıyla çatışma ortamının büyük ölçüde sona ermesi ve yeni bir siyasi evrenin başlamasıyla birlikte, Türkiye ile Suriye arasındaki ikili ticaret ilişkileri açısından kayda değer bir potansiyel yeniden gündeme gelmiştir. Bu yeni dönemde, sınır kapılarının tam kapasiteyle işleyebilmesi ve lojistik faaliyetlerin güvenlik endişeleri taşımadan yürütülebilmesi mümkün hale gelmiştir. Bu özellikle Suriye'nin yeniden imar süreci bağlamında doğacak olan yapı malzemeleri ve tüketim mallarına yönelik talep, Türk ihracatçıları için önemli bir ekonomik fırsat penceresi sunmaktadır. İnşaat demiri, çimento, mobilya ve ev tekstili gibi sektörlerde Türkiye menşeli ürünlerin Suriye pazarında yüksek talep görmesi öngörülmektedir. Öte yandan, uzun yıllardır uluslararası yaptırımlara tabi olan Suriye'nin fosfat ve petrol gibi doğal kaynaklarının ihracatında da yeni imkânlar doğmaktadır. Normalleşme süreciyle birlikte, bu kaynakların Türkiye üzerinden uluslararası pazarlara ulaştırılması mümkün hâle gelmiştir. Özellikle fosfat ihracatı açısından İskenderun ve Mersin limanları, en uygun sevkiyat güzergâhları olarak öne çıkmaktadır. Bu gelişmeler, iki ülke arasında karşılıklı yarara dayalı,

⁴⁸ "Turkey Imports from Syria," *Trading Economics*, <https://tradingeconomics.com/turkey/imports/syria#:~:text=Turkey%20Imports%20from%20Syria%20,COMTRADE%20database%20on%20international%20trade>.

kazan-kazan temelli ticari ilişkilerin yeniden tesis edilmesini ve güçlendirilmesini olanaklı kılmaktadır.

Sektörel düzlemde değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Suriye'ye yönelik ihracat kompozisyonunun son dönemde kayda değer bir dönüşüm geçirdiği gözlemlenmektedir. Bu değişim, Türkiye'nin Suriye açısından başat ticaret ortağı konumunu pekiştirme potansiyelini açık biçimde ortaya koymaktadır. 2024 yılına ait verilere göre, özellikle gıda ürünleri ve temel insani ihtiyaç kalemlerinde ihracat hacimlerinde ciddi artışlar yaşanmıştır. Örneğin un ihracatı, bir önceki yıla oranla %41 artış göstererek 32 bin tona ulaşmıştır.⁴⁹ Bu durum, iç savaş koşullarının Suriye'deki değirmen altyapısını tahrip etmesi ve buğday üretimini sekteye uğratması sonucunda, Türkiye'yi Suriye'nin birincil un tedarikçisi haline getirmiştir. Benzer şekilde, hububat, bakliyat ve yağlı tohum ihracatında yıllık bazda %73 oranında artış kaydedilmiştir.⁵⁰ Bu rakamlar, Suriye'nin gıda güvenliği açısından Türkiye'ye yüksek düzeyde bir bağımlılık geliştirdiğini göstermektedir.

Bunun yanı sıra, sanayi ve inşaat malzemeleri ihracatında da çarpıcı düzeyde bir büyüme yaşanmıştır. 2024 Aralık ayı ve 2025 Ocak ayı verilerine göre makine sektörü ihracatı %244 oranında artarken, meyve-sebze mamullerinde %218, tekstilde %109, çimento-cam-seramikte %92, otomotiv ve aksamalarında %84, metallerde %73 ve elektronikte %44 artış tespit edilmiştir.⁵¹ Bu yüksek oranlar, Suriye'de yeniden inşa süreçlerinin ivme kazandığını ve Türk menşeli ürünlere yönelik talebin güçlü bir şekilde arttığını ortaya koymaktadır. Nitekim, savaş nedeniyle yıkıma uğramış binaların yeniden inşasında gerekli olan çimento ve demir-çelik gibi yapı malzemeleri büyük ölçüde Türkiye'den temin edilmektedir. Ayrıca, elektrik altyapısının onarımı ve enerji teminine yönelik makine ve ekipman ihtiyaçları da Türkiye üzerinden karşılanmaktadır. Jeneratör, kablo ve transformatör gibi elektrik malzemelerinde Türk firmalarının Suriye'de kayda değer bir pazar payı elde ettikleri ifade edilmektedir. Bu sektörel gelişmeler, Türkiye'nin sadece savaş sonrası yeniden yapılandırma sürecine katkı sağlayan başlıca aktörlerden biri olduğunu değil, aynı zamanda Suriye'nin ekonomik toparlanmasında stratejik bir tedarik ve yatırım ortağı haline geldiğini de göstermektedir.

Tüm bu veriler ışığında değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Suriye'nin yeniden yapılandırma sürecinde hem temel tüketim malları hem de yatırım malları alanında başat bir ekonomik ortak haline geldiği görülmektedir. Özellikle gıda ve sanayi sektörlerinde ortaya çıkan yüksek oranlı ihracat artışları, Türkiye'nin Suriye ekonomisindeki işlevsel rolünü pekiştirmiştir. Bu süreçte Türkiye, yalnızca tedarikçi bir ülke olarak değil, aynı zamanda Suriye'nin ekonomik

⁴⁹ Bahar Yakar, "Suriye'ye un ihracatının bu yıl 400 bin tona çıkması bekleniyor," *Anadolu Ajansı*, 7 Şubat 2025, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/suriyeye-un-ihracatinin-bu-yil-400-bin-tona-cikmasi-bekleniyor/3474787>.

⁵⁰ "Türkiye, un ihracatında hedef büyüttü: Suriye'ye 400 bin ton un gönderilecek," *Dünya*, 7 Şubat 2025, <https://www.dunya.com/ekonomi/turkiye-un-ihracatinda-hedef-buyuttu-suriyeye-400-bin-ton-un-gonderilecek-haberi-763592>.

⁵¹ Özlem Ermiş Beyhan, "Suriye'de limanlar açıldı, iş dünyası alarında: Türk iş dünyası için 400 milyar dolarlık fırsat," *Patronlar Dünyası*, 5 Şubat 2025, <https://www.patronlardunyasi.com/suriyede-limanlar-acildi-is-dunyasi-alarinda-turk-is-dunyasi-icin-400-milyar-dolarlik-firsat>.

toparlanmasını kolaylaştıran bir ticaret ortağı olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan, Türkiye açısından Suriye yalnızca genişleyen bir ihracat pazarı değil, aynı zamanda Orta Doğu'ya ve ötesine açılan stratejik bir ticaret koridoru işlevi de görmektedir. Nitekim Türkiye-Suriye ticari ilişkilerinin yalnızca ikili düzeyde değil, bölgesel istikrar ve bütünleşme açısından çok katmanlı bir perspektif çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, Suriye'nin bölgesel sisteme yeniden entegrasyonu, yalnızca kendi ekonomik kalkınmasına değil, aynı zamanda komşu ülkeler açısından da yeni ticaret güzergâhlarının ve pazar olanaklarının açılması anlamına gelecektir. Özellikle Suriye'nin Türkiye üzerinden Avrupa-Asya eksenine entegre edilmesi, Irak ve Ürdün gibi bölge ülkeleri için daha kısa ve güvenli ticaret rotalarının ortaya çıkmasını mümkün kılacak; bu da uzun vadede bölgesel ticaret hacmini önemli ölçüde artıracaktır.

Aynı zamanda sanayi ve üretim alanında da Türkiye ile Suriye arasında kurulabilecek işbirliği potansiyeli oldukça yüksektir. Suriye'nin iç savaş sonrası dönemde imalat sanayisini yeniden inşa etmesi zaman alacak bir süreçtir. Bu süreçte, Türkiye'deki bazı üreticilerin Suriye içerisinde doğrudan yatırım yapma eğiliminde olmaları muhtemeldir. Özellikle tekstil ve konfeksiyon sektörleri, bu potansiyelin somutlaştığı alanlar arasında öne çıkmaktadır. Zira Halep, savaş öncesi dönemde Orta Doğu'nun en önemli tekstil üretim merkezlerinden biri olarak bilinmekteydi. Savaşın etkisiyle çok sayıda Halep merkezli sanayici Türkiye'ye göç etmiş ve Gaziantep, Mersin, İstanbul gibi şehirlerde üretim faaliyetlerini sürdürmüştür.⁵² Mevcut normalleşme süreciyle birlikte bu sanayicilerden bir kısmının Halep'e veya diğer güvenli bölgelere geri dönerek Türkiye menşeli firmalarla ortak üretim faaliyetlerine başlamaları potansiyeli mevcuttur..

Bu doğrultuda, Türkiye-Suriye sınırında ortak üretim bölgelerinin ya da serbest sanayi bölgelerinin kurulması gündeme gelebilir. Aslında bu yöndeki işbirliği geçmişte de tasarlanmış olup, 2010 yılında Türkiye ile Suriye arasında imzalanan anlaşmalarda Halep-Gaziantep arasında ortak organize sanayi bölgesi kurulması hedefi yer almıştır. Bu projenin, yeni dönemde yeniden canlandırılması mümkündür. Ayrıca Mersin ve İskenderun limanlarının Suriye'ye lojistik destek sağlaması yoluyla, Suriye'nin ihracata yönelik sanayi altyapısının gelişimine katkı sağlanabilir. Bu çerçevede Türkiye, yalnızca sermaye ve üretim kapasitesi sunan bir aktör değil, aynı zamanda teknik bilgi ve organizasyonel uzmanlık (*know-how*) sağlayan stratejik bir ortak konumuna gelecektir.

Bununla birlikte, Türkiye-Suriye ticari ilişkilerinin sürdürülebilir biçimde canlanabilmesi ve kurumsal bir zemine oturtulabilmesi, yalnızca mal ve hizmet değişiminden ibaret değildir. Bu sürecin sağlıklı işlemesi için finansman ve bankacılık altyapısının yeniden inşası elzemdir. Halihazırda Suriye'nin finansal sistemi, uzun yıllardır süren yaptırımlar ve iç savaşın yol açtığı ekonomik tahribat nedeniyle işlevselliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Ülkenin uluslararası

⁵² Cem Cetinguc, "Syrian Worker Exodus Disrupts Turkish Labor Market as Businesses Brace for Impact," PATurkey, 14 Mayıs 2025, <https://www.paturkey.com/news/2025/syrian-worker-exodus-disrupts-turkish-labor-market-as-businesses-brace-for-impact-20617/>.

bankacılık sistemine erişimi son derece sınırlı seviyededir. Bu koşullar altında, Türkiye'nin Suriye ile ticaretini kolaylaştırmak adına merkez bankaları arasında kurulacak bir ödeme mekanizması, döviz transferi önündeki teknik engellerin aşılmasına katkı sağlayabilir. Buna paralel olarak, iki ülke arasındaki ticarete yerel para birimlerinin kullanımı teşvik edilebilir. Nitekim Türk Lirası, özellikle Türkiye'nin kontrolündeki Suriye'nin kuzey bölgelerinde yaygın biçimde dolaşıma girmiş durumdadır; bu durum yeni dönemde finansal işlemler açısından bir avantaja dönüşebilir.

Ayrıca Türkiye, Türk Eximbank aracılığıyla Suriye'ye ihracat yapacak firmalara özel kredi destekleri sunarak ticaretin finansal boyutunu güçlendirebilir. Diğer yandan, Suriye'de bankacılık sektörünün yeniden ayağa kaldırılması sürecinde Türk özel bankalarının –ve muhtemelen kamu bankalarının– şube açma ya da ortak girişimlere girme fırsatlarını değerlendirmesi muhtemeldir. Bu çerçevede İstanbul Finans Merkezi, Türkiye ile Körfez ülkeleri arasında Suriye'ye yönelik sermaye akışlarının aracısı konumuna gelebilir; bu da Suriye'nin yeniden yapılanmasında bölgesel bir finansal koordinasyon zemini oluşturabilir.

Öte yandan, turizm ve hizmet sektörleri de Türkiye ile Suriye arasındaki potansiyel ekonomik işbirliği alanları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Suriye, sahip olduğu zengin tarihî ve kültürel miras ile bir turizm destinasyonu olma potansiyelini barındırmaktadır. Şayet ülkede güvenlik ve istikrar ortamı kalıcı hâle gelirse, Türk vatandaşlarının Şam, Halep ve Palmira gibi tarihî merkezleri ziyaret etmesi yeniden mümkün olabilecektir. Aynı şekilde Suriyeli turistlerin Türkiye'ye yönelik seyahatlerinde de ciddi bir artış beklenebilir. Bu tür karşılıklı hareketliliğin kurumsal ve sürdürülebilir hâle gelebilmesi için, yatırım anlaşmalarının güncellenmesi, çifte vergilendirmenin önlenmesine ilişkin ikili mutabakatların sağlanması ve yatırımcının korunmasına yönelik uluslararası hukuk normlarının uygulanması gibi hukuki adımların atılması zaruridir. Bu düzenlemeler, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin yalnızca güncel çıkarlar düzeyinde değil, uzun vadeli ve yapısal bir çerçevede ilerlemesine olanak tanıyacaktır.

Öneriler

- **Sınır Kapılarının Modernizasyonu:** Ticaretin hızlanması için Cilvegözü, Öncüpınar, Karkamış gibi ana sınır kapılarının altyapısı acilen yenilenmeli ve modern lojistik merkezlere dönüştürülmelidir. Ortak gümrük merkezleri kurularak gümrük işlemleri hızlandırılabilir. Ayrıca demiryolu bağlantıları tekrar hayata geçirilmelidir (örneğin Gaziantep'ten Halep'e uzanan demiryolu hattı onarılabilir). Bu sayede ticaret lojistiği ucuzlayacak ve hızlanacaktır.
- **Serbest Ticaret Anlaşmasının Yeniden Yürürlüğe Konması:** 2004'teki STA askıya alınmıştı; yeni dönemde bu anlaşma güncellenerek tekrar yürürlüğe konmalıdır. Tarım gibi hassas sektörler korunarak sanayi ürünlerinde gümrükler karşılıklı sıfırlanabilir. Bu, Suriye'nin imarı için gereken uygun fiyatlı malzeme tedariğini kolaylaştırırken, Türk mallarının Suriye pazarındaki rekabet avantajını artıracaktır.

- **Ortak Sanayi ve Ticaret Bölgeleri:** Sınırın her iki yanında ortak üretim yapılacak bölgeler tesis edilmelidir. Özellikle Halep-Gaziantep ve Kamışlı-Mardin hattında organize sanayi bölgeleri kurulup Türk ve Suriyeli yatırımcıların birlikte faaliyet göstermesi teşvik edilebilir. Bu bölgelere özel vergi teşvikleri, enerji sübvansiyonları ve ihracat kolaylıkları sağlanmalıdır.
- **Ticari Diplomasi ve İş Forumları:** Türkiye ve Suriye arasında iş dünyası diyalogunu geliştirmek için düzenli iş forumları ve fuarlar organize edilmelidir. MÜSİAD, TOBB, Suriyeli işadamları dernekleri gibi kuruluşlar yılda en az bir kez bir araya gelerek fırsatları değerlendirmelidir. Nitekim Mersin'deki USPUM zirvesi kapsamında da Türkiye ve Suriye iş çevreleri bir araya gelmiş, yatırım ve finansman imkanlarını tartışmışlardır. Bu tür platformlar kurumsallaştırılmalıdır.
- **Finansal Entegrasyon:** Merkez Bankaları arasında takas anlaşmaları yapılarak TL ve Suriye Lirası'nın ticarete kullanımı teşvik edilmelidir. Türk Eximbank, Suriye'nin yeniden imarı projelerine kredi limitleri açarak Türk firmalarının rekabet gücünü artırabilir. Ayrıca Suriye bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına teknik destek verilip, gerekirse Türk bankalarının küçük ölçekli iştirakleriyle orada faaliyet göstermesi sağlanabilir.

Mersin Kenti ve Türkiye-Suriye İlişkileri

Mersin, coğrafi konumu ve gelişmiş altyapı kapasitesi sayesinde yalnızca Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki başlıca liman kentlerinden biri olmakla kalmayıp, aynı zamanda Suriye ile ekonomik ilişkiler bağlamında da stratejik bir lojistik merkez işlevi görmektedir. Tarihsel perspektiften bakıldığında, 19. yüzyıldan itibaren Mersin Limanı, Çukurova ve Suriye hinterlandının dış ticarete açılan başlıca kapısı olarak öne çıkmıştır. Bu dönemde özellikle Halep ve Adana bölgelerinde üretilen tarım ürünleri ile pamuk, Mersin Limanı vasıtasıyla Avrupa pazarlarına ihraç edilmiştir. Günümüzde Mersin Limanı, Türkiye'nin konteyner elleçleme kapasitesi bakımından ikinci büyük limanı olup, Doğu Akdeniz'in transit ticaret merkezlerinden biri konumundadır. Bu açıdan Mersin'in Doğu Akdeniz'deki konumu, kenti Suriye ile yürütülen dış ticarete denizyolu taşımacılığı açısından doğal bir köprü haline getirmiştir. Nitekim Suriye'deki iç savaş öncesinde, özellikle Avrupa'dan gelen konteyner taşımacılığının önemli bir bölümü, güvenlik ve sigorta maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle doğrudan Lazkiye yerine Mersin Limanı üzerinden yapılmakta, ardından karayolu ile Suriye'ye aktarılmaktaydı. Bu durum, Mersin'in sadece ulusal değil, bölgesel lojistik sistemde de önemli bir kavşak noktası olduğunu ortaya koymaktadır.

2024 itibarıyla barış ve yeniden yapılanma sürecine girilmesiyle birlikte, Mersin'in bu lojistik köprü işlevi daha da stratejik bir boyut kazanmıştır. USPUM tarafından Suriye'nin yeniden yapılandırılması temasıyla düzenlenen zirvenin Mersin'de gerçekleştirilmiş olması da, kentin bu rolüne sembolik ve pratik bir atıf niteliğindedir. Zira Mersin; limanı, serbest bölgesi,

organize sanayi bölgeleri, uluslararası havaalanı ve demiryolu bağlantılarıyla, Doğu Akdeniz bölgesinde yalnızca bir ihracat ve ithalat merkezi değil, aynı zamanda bölgesel ticari işbirliği ve diplomatik diyalog için de potansiyel bir merkez olarak değerlendirilmektedir. Zirvede yapılan değerlendirmelerde açıkça ifade edildiği üzere, Mersin'in karayolu ve denizyolu taşımacılığı açısından sahip olduğu lojistik avantajlar, Suriye ile yeniden tesis edilen ekonomik ilişkilerde temel taşı niteliğindedir. Bu bağlamda Mersin'in, savaş sonrası dönemde Suriye'ye yönelik insani yardım, inşaat malzemeleri ve temel tüketim ürünlerinin tedarikinde birinci derecede öncelikli liman olma konumunu daha da pekiştirdiği ifade edilebilir.

Bu kapsamda Mersin Limanı, özellikle Suriye'nin savaş sonrası yeniden inşa sürecinde stratejik bir dış ticaret kapısı olma potansiyeline sahiptir. Suriye'nin kendi limanları olan Lazkiye ve Tartus, uzun yıllar düşük kapasiteyle çalışmış ve iç savaşın yol açtığı tahribat sebebiyle ciddi altyapı sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu limanların yeniden işler hale gelmesi zaman alacağından, başta ağır makine, çimento ve çelik gibi yeniden yapılandırma faaliyetlerinde kritik öneme sahip malzemelerin denizyoluyla sevkiyatında Mersin, ideal bir lojistik aktarma merkezi konumundadır. Büyük tonajlı gemiler yüklerini Mersin Limanı'na boşaltarak, buradan daha küçük deniz araçlarıyla ya da karayolu üzerinden Suriye'ye ulaştırılabilir.

Benzer şekilde, Suriye'nin fosfat ve tarım ürünleri gibi ihracat kalemlerinin dünya pazarlarına açılmasında da Mersin önemli bir çıkış noktası işlevi görebilecektir. Bu çerçevede, Mersin'in Levant bölgesi genelinde bir ticaret üssü olarak önemi artmaktadır. Nitekim USPUM tarafından düzenlenen zirvede gerçekleştirilen "Levant Deniz Ticareti" başlıklı oturumda, Suriye Deniz Ticaret Odası Başkanı Mustafa Kanafani ve Mersin Uluslararası Liman İşletmeciliği A.Ş. Genel Müdürü Ajay Kumar Singh'in de katılımıyla, Mersin Limanı'nın bölgesel deniz ticaretindeki merkezi rolü ve Türkiye-Suriye işbirliğine dair olanaklar ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Bu tartışmalar, Mersin'in sadece Türkiye için değil, aynı zamanda Levant coğrafyasının tamamı için lojistik ve ekonomik bakımdan taşıdığı önemi teyit etmektedir.

Gerçekten de, Türkiye'nin en büyük çok amaçlı limanı konumundaki Mersin Uluslararası Limanı (MIP), konteyner, genel kargo, proje kargo, Ro-Ro, kuru ve sıvı dökme yük ile yolcu taşımacılığı gibi farklı kargo türlerine entegre hizmet sunabilme kapasitesine sahip sayılı limanlardan biridir. 21 rıhtımıyla aynı anda yaklaşık 30 gemiye hizmet verebilen limanda, yıllık 30 milyon tonun üzerinde yük elleçlenmektedir. Ayrıca limanın mevcut kapasitesini artırmaya yönelik projeler çerçevesinde, konteyner elleçleme kapasitesinin 3,6 milyon TEU'ya çıkarılması hedeflenmektedir.⁵³ Bu nitelikleriyle Mersin Limanı, yalnızca Türkiye'nin değil, aynı zamanda Levant ve Orta Doğu coğrafyasının da önemli bir lojistik dağıtım ve tedarik

⁵³ Mersin Uluslararası Liman İşletmeciliği A.Ş., "Teknik Özellikleri," *Mersinport*, erişim 12 Haziran 2025, <https://www.mersinport.com.tr/tr/liman-ozellikleri/detay/teknik-ozellikleri/24/26/0>.

merkezi olma potansiyelini haizdir. Bu durum, limanın Türkiye-Suriye ticari ilişkileri açısından merkezî bir rol üstlenme kabiliyetini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Öneriler

- **Mersin Lojistik Master Planı:** Mersin'in Suriye'nin yeniden imarındaki rolünü maksimize etmek için özel bir lojistik master plan hazırlanmalıdır. Bu planda, Mersin Limanı'nın kapasitesinin artırılması, yeni depolama alanları ve gümrük sahaları oluşturulması öngörülmelidir. Ayrıca Mersin'den Suriye sınırına uzanan otoban ve demiryolu hatlarının iyileştirilmesi (örneğin Mersin-Adana-İskenderun üzerinden Halep'e giden hattın modernizasyonu) planlanmalıdır.
- **Suriye İşbirliği Ofisi:** Mersin'de kalıcı bir 'Türkiye-Suriye İşbirliği Ofisi' kurulabilir. Bu ofis, Suriyeli ve Türk iş insanlarına, yatırımcılara, sivil toplum kuruluşlarına danışmanlık ve koordinasyon hizmeti verir. Yatırım projeleri, ihaleler, fon imkanları gibi konularda bilgi merkezi işlevi görür. USPUM gibi düşünce kuruluşları da bu ofise entegre olarak politika yapıcılara veri ve analiz desteği sunabilir.
- **Mersin'de Finans Zirvesi:** Suriye'nin imarı için gerekli finansmanı görüşmek üzere Mersin merkezli bir uluslararası finans zirvesi düzenlenmelidir. İslam Kalkınma Bankası, Dünya Bankası, EBRD gibi kuruluşlar ile Körfez fonları bu zirveye davet edilerek somut proje bazlı finansman modelleri tartışılabilir. Mersin, coğrafi yakınlığı sayesinde Suriyeli teknokratların ve iş insanlarının da kolaylıkla katılabileceği bir lokasyondur.
- **Kardeş Şehir ve Kültürel Değişim:** Mersin ile Suriye'de bir büyükşehir (örneğin Lazkiye veya Halep) arasında "kardeş şehir" ilişkisi kurulup somut projeler geliştirilebilir. Belediyeler arasında teknik yardımlaşma (temiz su temini, çöp yönetimi vs.) yapılabilir. Ayrıca Mersin'de düzenlenen kültürel festivallere Suriyeli sanatçıların katılımı, fuar ve sergilere Suriyeli zanaatkarların davet edilmesi gibi adımlarla iki toplum arasında beşeri bağlar güçlendirilmelidir.

Sonuç

Suriye'nin yeniden inşa süreci, yalnızca fiziksel altyapının değil, aynı zamanda diplomatik ilişkilerin, güvenlik mimarisinin ve ekonomik bağların da yeniden tesis edilmesini zorunlu kılan çok katmanlı bir dönüşüm sürecidir. Bu bağlamda, Türkiye, tarihsel, coğrafi ve sosyo-ekonomik bağları nedeniyle söz konusu yeniden yapılanma sürecinde merkezî bir aktör konumundadır. Rapor boyunca ortaya konulan analizler, Türkiye'nin bu dönüşüm sürecine yalnızca bölgesel bir komşu olarak değil, aynı zamanda siyasi çözüm, güvenlik istikrarı ve ekonomik kalkınma hedeflerini bütüncül biçimde sahiplenilen bir stratejik ortak olarak yaklaştığını ortaya koymaktadır.

Diplomatik düzlemde Türkiye, geçmişte çatışmanın tarafı olarak konumlandığı Şam yönetimi ile ilişkilerinde yeni bir sayfa açmayı hedeflemekte; bu bağlamda barışçıl geçiş sürecini destekleyen yapıcı diplomatik girişimlerde bulunmaktadır. Bu yeni yaklaşım, Türkiye'yi yalnızca bölgesel normalleşme süreçlerinin kolaylaştırıcısı değil, aynı zamanda Suriye halkının meşru taleplerinin savunucusu olarak da konumlandırmaktadır.

Güvenlik bağlamında ise Türkiye'nin Suriye'nin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü önceleyen politikaları, ulusal güvenlik stratejileri ile örtüşmektedir. Türkiye, sınır güvenliğini doğrudan etkileyen tehditlerin (terör örgütleri, radikal unsurlar ve ayrılıkçı yapılar) ortadan kaldırılmasının, ancak siyasi birliği ve merkezi otoriteyi yeniden tesis etmiş bir Suriye ile mümkün olabileceğini savunmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye sahadaki askeri varlığını, Suriye'nin egemenlik haklarına saygı çerçevesinde, geçici ve istikrara hizmet eden bir araç olarak tanımlamaktadır.

Ekonomik ve toplumsal yeniden yapılanma ise sürecin en zorlu fakat en çok potansiyel barındıran yönünü teşkil etmektedir. Yıkılmış şehirler, çökmüş kamu hizmetleri ve dağılmış üretim kapasitesi dikkate alındığında, kalkınma sürecinin uzun soluklu olacağı açıktır. Bu noktada Türkiye, hem sınır ticaretindeki canlılık hem de özel sektörün dinamizmi sayesinde Suriye için temel bir ekonomik ortak haline gelmiştir. Gerek inşaat, enerji ve ulaştırma gibi stratejik sektörlerde, gerekse gıda ve temel tüketim maddeleri tedarikinde Türkiye'nin rolü dikkat çekicidir. Ayrıca, savaş öncesi imzalanmış olan ekonomik işbirliği protokolleri ile geçmişte tasarlanan ortak organize sanayi bölgeleri gibi projelerin yeniden gündeme alınması, ekonomik entegrasyonu daha da pekiştirecektir.

Yerel aktörlerin de sürece dahil olması, Türkiye'nin Suriye politikasını merkezden yerel düzeye yayılan çok katmanlı bir yapıya kavuşturmaktadır. Özellikle Mersin, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin ve Hatay gibi iller, Suriye ile normalleşmenin hem yükünü hem de ilk kazanımlarını paylaşacak coğrafi noktalardır. Bu iller sadece lojistik merkezler olarak değil, aynı zamanda diplomatik ve insani temasların da merkezleri haline gelmektedir. Nitekim Mersin'de düzenlenen Suriye Zirvesi bu yerel-merkez entegrasyonunun sembolik ve stratejik bir örneğidir.

Öte yandan, Türkiye'de yaşayan Suriyeli nüfusun bu süreçte iki ülke arasında doğal bir sosyal köprü işlevi görebileceği de unutulmamalıdır. Türk toplumuna entegre olmuş, dil ve kültürel beceriler kazanmış Suriyeliler, hem Türkiye'deki uyum politikalarının bir çıktısı olarak, hem de savaş sonrası Suriye'nin yeniden inşasında bir insan kaynağı olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, Türkiye'nin Suriye politikasının yalnızca devlet düzeyinde değil, toplumlar arası etkileşim temelinde de yeniden şekillendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, Suriye'nin egemenliğinin yeniden tesisi ve sürdürülebilir kalkınma yolunda ilerlemesi, uzun soluklu ve çok taraflı bir çaba gerektirmektedir. Türkiye, bu süreçte yalnızca destekçi değil, aynı zamanda yönlendirici ve dönüştürücü bir rol üstlenme potansiyeline sahiptir. Bu rol, yalnızca sınır güvenliği ya da ekonomik kazançlar üzerinden değil, aynı

zamanda bölgesel barışa katkı, göç krizinin yönetimi ve Orta Doğu'da istikrarlı bir komşuluk ilişkileri sisteminin tesisi gibi daha geniş hedeflerle temellendirilmelidir. Nihai hedef, iki toplumun tarihsel yakınlığı ve coğrafi kader birliği doğrultusunda, karşılıklı güvene dayalı, kurumsallaşmış ve çok boyutlu bir ortaklık çerçevesi inşa edebilmektir. Bu raporda sunulan değerlendirme ve öneriler, söz konusu ortaklığa giden yolda mütevazı ancak stratejik bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.